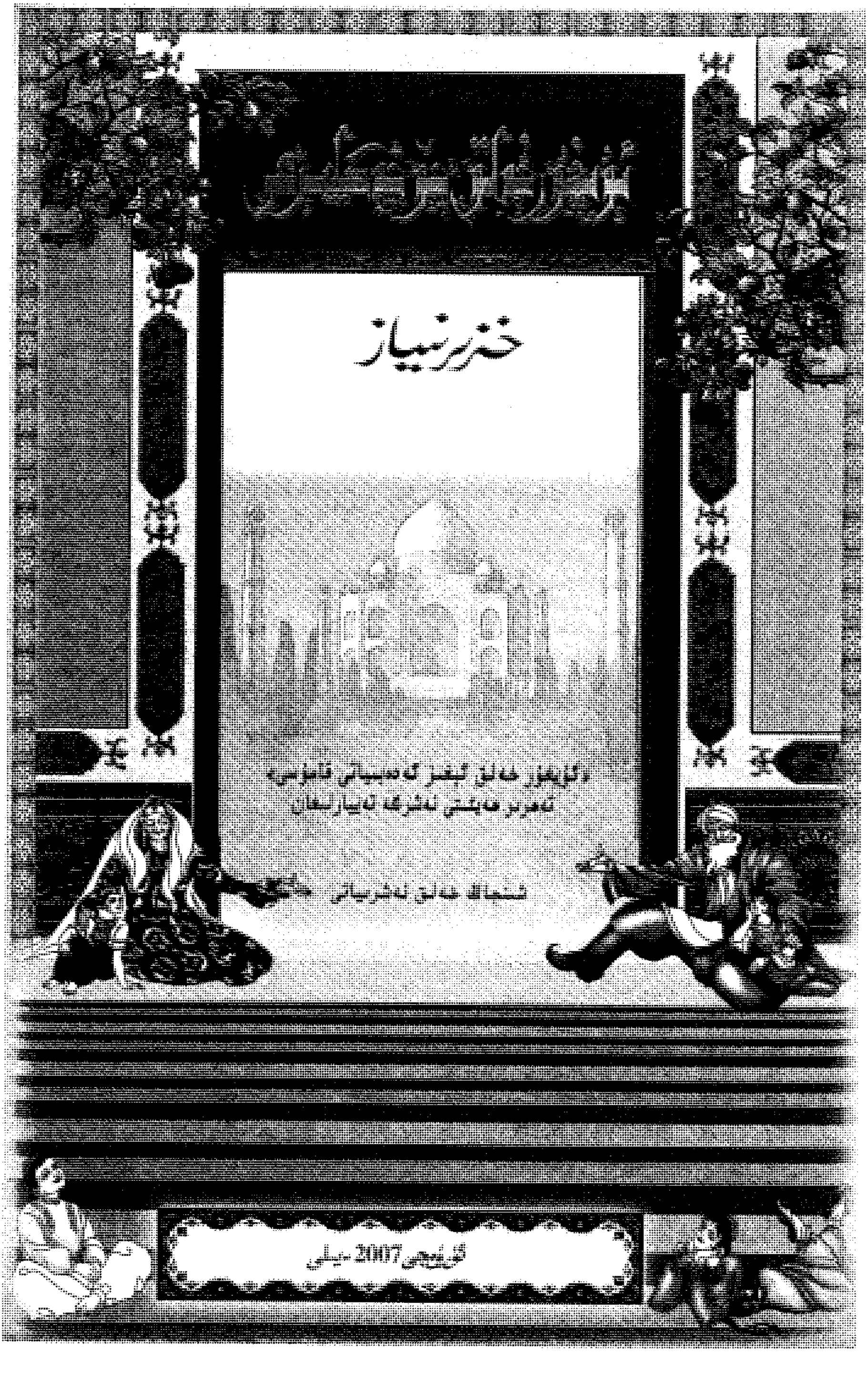
[illegible]
خىزىر نىياز
ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى
تەھرىر ھەيئىتى نەشرگە تەييارلىغان
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى
ئۈرۈمچى 2007-يىلى

图书在版编目(CIP)数据

神人尼牙孜：维吾尔文/《维吾尔民间文学大典》编委会编. -乌鲁木齐：新疆人民出版社，2007.1（2012.4 重印）
（维吾尔民间故事）
ISBN 978-7-228-10821-3

Ⅰ.神… Ⅱ.维…Ⅲ.维吾尔族 - 民间故事 - 作品集- 中国 - 维吾尔语（中国少数民族语言）Ⅳ.I277.3

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2007)第006086号

策　　划	阿布都热合曼·艾白，艾合买提·伊明
责任编辑	巴力江·孜帕尔
编　　辑	艾合买提·伊明
责任校对	阿布列孜·阿巴斯
封面设计	买买提·诺贝提
出版发行	新疆人民出版社
电　　话	0991-2827472
地　　址	乌鲁木齐市解放南路348号
邮　　编	830001
印　　刷	新疆生产建设兵团印刷厂
经　　销	新疆维吾尔自治区新华书店
开　　本	880×1230毫米 32开本
印　　张	2.5
版　　次	2007年1月第1版
印　　次	2012年4月第4次印刷
印　　数	15001-18000
定　　价	4.50 元

مۇندەرىجە

خىرىر تىجار 1
ئاق كۆڭۈل دېھقان 27
ئات باقار 32
قۇدرەتلىك كەجۈر مەسىلىرى 37
زۇلدەقارنى بىلگەن پادىشاھ 58

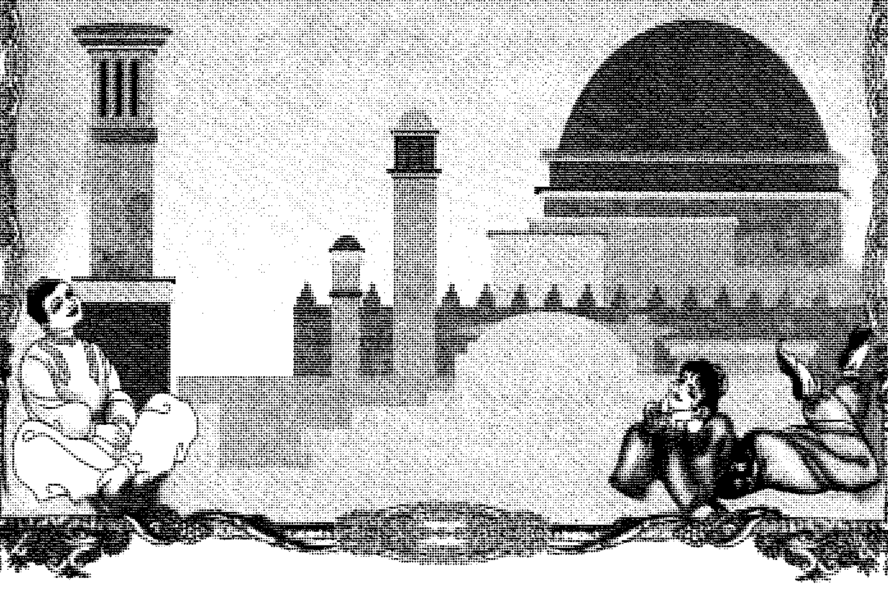

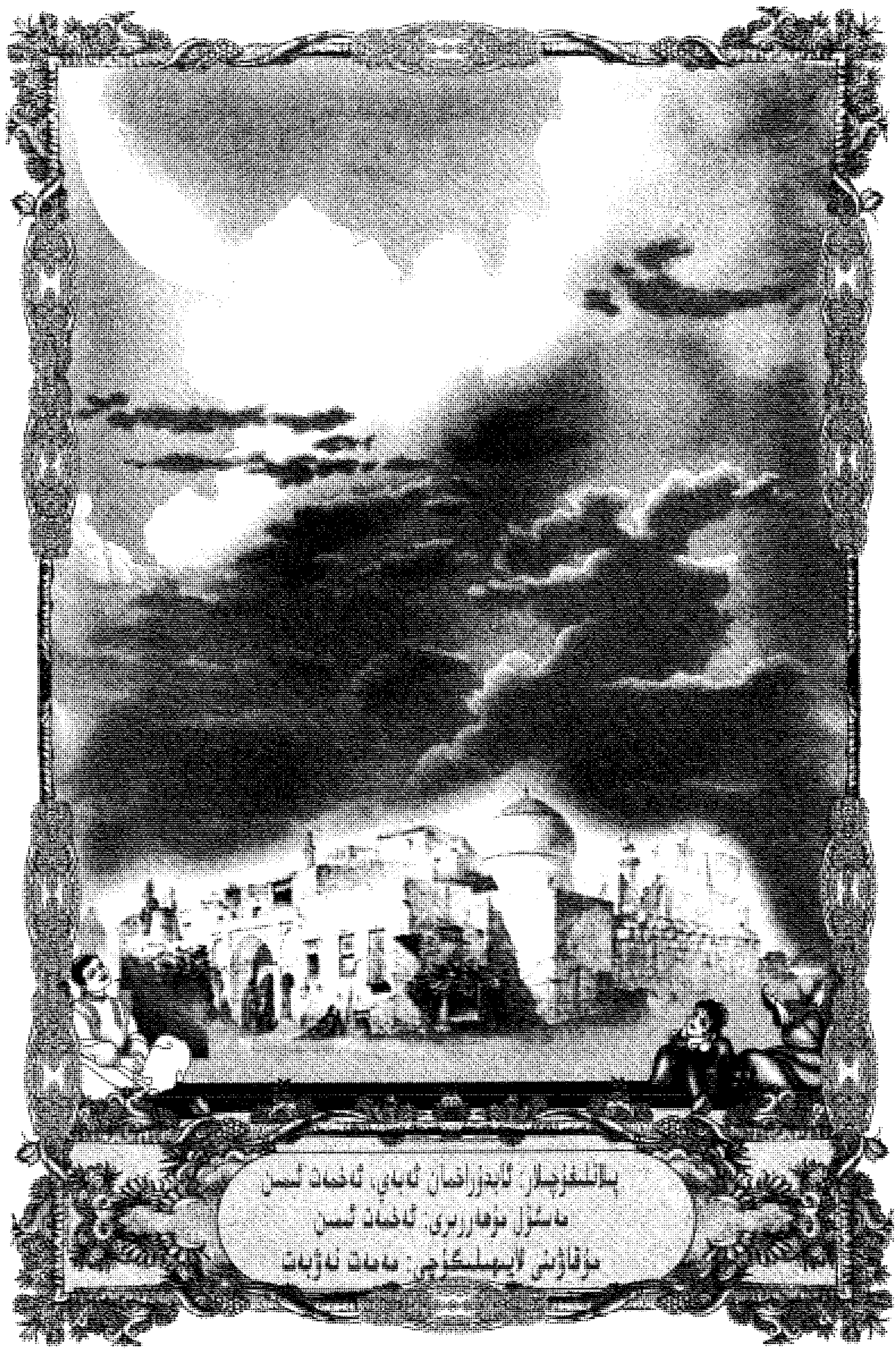
مەسئۇل مۇھەررىرى: ئاخمەت ئىمىن
مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى: مەمەت ئاۋۇت

خىزىر نىياز

بۇنىڭدىن ئۇزۇن زامانلار ئىلگىرى، ھازىر نامى ئۆچكەن ماكاندا بىر شەھەر بولغانىكەن. شەھەرنىڭ پادىشاھى ئادىل، خەلقپەرۋەر ئىكەن. پادىشاھنىڭ ئادىللىقىدا يۇرت باياشات، ئاۋات، خەلق خاتىرجەم ئىكەن. پادىشاھنىڭ خەزىنىلىرىمۇ دۇنيادەپىنەگە توشۇق ئىكەن. پادىشاھنىڭ ئۈچ خوتۇنى بولۇپ، كىچىك خوتۇنى دىۋە قىزى گۈلرۇھ ئىكەن. پادىشاھنىڭ ئاشۇ خوتۇنىدىن بىر ئوغلى بار ئىكەن، پادىشاھ ئوغلىنى ئۆز جېنىدىن ئەزىز كۆرىدىكەن.

كۈنلەر ئۆتۈپ، ئايلار ئۆتۈپ، شاھزادە ئون بەش ياشقا كىرىپتۇ. پادىشاھ ئوغلىنىڭ جاھانغا كۆز ئاچقان كۈنىنى قۇتلۇقلاپ يۇرت ئەھلىگە داستىخان سېلىپ، كاتتا مەرىكە ئۆتكۈزۈپ بېرىپتۇ. ئەل - جامائەت شاھزادىگە بەخت - ئامەت تىلىشىپ، ئۇستىۋېشىدىن ئالتۇن، ئۈنچە - مەرۋايىتلارنى چاچقۇ قىلىپ چېچىشىپتۇ. شاھزادە ئەل - جامائەت بىلەن خۇشال - خۇرام كۈلۈپ، قۇتلۇق كۈنىنى خاتىرجەم ئۆتكۈزۈپتۇ. مەرىكە ئاخىرلىشىپ، ئەتىسى شاھزا-

دە: «ئاھ يۈرىكىم» دەپ كۆكسىنى مىجىپ زارلىنىشقا
باشلاپتۇ. شاھزادىنىڭ زارىغا چىدىمىغان پادىشاھ پۈتۈن
يۇرتتىكى داڭلىق تېۋىپلارنى يىغىپ، شاھزادىنىڭ كېسە-
لىنى داۋالاشنى ئەمر قىپتۇ. پۈتۈن يۇرتتىكى تېۋىپلار پا-
دىشاھ ئوردىسىغا يىغىلىپتۇ. نى داڭلىق، مەنمەن دېگەن
تېۋىپلارمۇ شاھزادىنىڭ كېسىلىنى تاپالماپتۇ. ئىلاجسىز
قالغان تېۋىپلار پادىشاھقا شاھزادىنىڭ كېسىلىنىڭ ئادەت-
تىكى كېسەل ئەمەسلىكىنى ئېيتىشقا مەجبۇر بوپتۇ. پادى-
شاھ تېۋىپلارنىڭ جاۋابىنى ئاڭلاپ، ئون بەش ياشقا كىرگەن
ئوغلىنىڭ تۈگىمەس دەردكە مۇپتىلا بولغانلىقىنى ئويلاپ
بېشىغا غەم تېغى يىقىلىپ، يىگەن تامىقى ئوغا بوپتۇ،
كۆزىگە جاھان قاراڭغۇ كۆرۈنۈپ، كۆز ياشلىرىنى باھار
يامغۇرىدەك تۆككىنىچە ئوغلىدىن ئەھۋال سوراپتۇ، شاھزا-
دە ھېچ نەرسە دېمەپتۇ، خانىش ئانىسى قان ـ قان يىغلاپ
ئەھۋال سوراپتۇ، ئانىسىغىمۇ ھېچنېمە دېمەپتۇ. پادىشاھ
ئىلاجسىز قېلىپ، پۈتۈن شەھەرگە: «كىمدەكىم شاھزادىنىڭ
دەردىگە دەرمان بولسا، پادىشاھلىق تەختىمنىڭ يېرىمىنى
ئۆتۈنۈپ بېرىمەن» دەپ پەرمان چىقىرىپتۇ، لېكىن شاھزا-
دىنىڭ دەردىگە دەرمان بولغۇچى چىقماپتۇ. شاھزادىدىن
كۆرە پادىشاھ بىلەن خانىشنىڭ چىرايى ساماندەك سارغى-
يىپ، بىر تېرە، بىر ئۇستىخان بولۇپ قاپتۇ. شاھزادە ئا-
تىسى بىلەن ئانىسىنىڭ ھالىغا قاراپ ئىچى ئاغرىپ:
— ئەي ئاتا، ئانا، مېنىڭ كېسىلىمگە داۋا كەتمەيدۇ،

هازىر مېنىڭ كۆڭلۈم جاھان كېزىشنى تارتىۋاتىدۇ، ماڭا ئىجازەت بەرسەڭلار، — دەپتۇ.

پادىشاھ ئوغلىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ، ھەشەمەتلىك سەپەر تەييارلىقىنى قىلىشقا باشلاپتۇ. شاھزادە :

— ئەي ئاتا، مېنىڭ كۆڭلۈمنى خۇش قىلىشنى خالىسىڭىز، ئۆزۈمنى تەنھا يولغا سېلىپ قويۇڭ، — دەپتۇ. پادىشاھ:

— ئەي يۈرەك پارەم، سەن مېنى بۇ دۇنيادىن كۆزى ئوچۇق كەتمىسۇن دېسەڭ، مېنىڭ ئىلتىپاتىمنى قوبۇل قىل، — دەپتۇ.

شاھزادە ئىلاجسىز ماقۇل بوپتۇ. شاھزادىنىڭ ئانىسى گۈلرۇھ ئوغلىنىڭ سەپەرگە چىقىشىغا تاقەت قىلالماي تۇرالماي:

— ئەي ئوغلۇم، بۇ خىزىر نىياز ساڭا ھەمراھ بولسا، مەن خاتىرجەم بولىمەن. مەن بۇ خىزىر نىيازنى كۈھقاپتىن ئۆزۈم بىلەن بىرگە ئېلىپ كەلگەن، بېشىڭغا كۈن چۈشكەندە ئەسقاتىدۇ، — دەپ يېنىدىن ئالتۇن ساپلىق، ئالماس بىسلىق بىر شەمشەرنى چىقىرىپ ئوغلىغا بېرىپتۇ.

پادىشاھ بىلەن خانىش كۆز ياشلىرىنى سەلدەك تۆككىنىچە شاھزادىنى ئۇزىتىپ قويۇپتۇ. شاھزادە ئۆزى تۇغۇلۇپ ئۆسكەن شەھەردىن ئايرىلىپ، يەتتە كۈن يول يۈرگەندىن كېيىن، ئۆزى بىلەن بىرگە ماڭغان قىرىق قېچىردى-

كى ئوزۇق ـ تۈلۈك، مال ـ مۈلۈك بىلەن ئۆزىگە ھەمراھ بولۇپ كەلگەن قىرىق يىگىتنى ئۆز يۇرتىغا قايتۇرۇۋېتىپ، ئۆزى يالغۇز كېتىپ قاپتۇ. ئۇ شۇ يۇرگەنچە يەتتە كۈندىن كېيىن بىر كارۋانغا ئۇچراپتۇ. كارۋان بېشى شاھزادىنىڭ ئۇستۈبېشىغا قاراپ:

— ئەي ئوغلۇم، نەدىن كېلىپ، نەگە كېتىۋاتىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ. شاھزادە:

— ئاتا ـ ئانامنىڭ مېھرىدىن كېچىپ، مېھىر ئىزدەپ كېتىۋاتىمەن، — دەپتۇ. كارۋان بېشى شاھزادىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭغا مېھرى چۈشۈپ:

— ئەي ئوغلۇم، ماڭا ئوغۇل بولغىن، مەقسىتىڭگە يەتكۈزەي، — دەپتۇ. شاھزادە:

— ئەي ئاتا، سىلىگە رەھمەت، مەن ئۆزۈمنىڭ نەگە بېرىپ، نەدە تۇرىدىغانلىقىمنى بىلمەيمەن. سىلى مەنزىل كۆزلەپ ماڭىدىغان ئادەم، شۇڭا يولىمىز تۈگىگۈچە مېنى ھەمراھ قىلىۋالسىلا، — دەپتۇ.

كارۋان بېشى ماقۇللۇق بىلدۈرۈپتۇ. شاھزادە كارۋانلارغا قوشۇلۇپ مېڭىپتۇ. شاھزادە يول بويى قونالغۇلاردا كارۋان بېشىنىڭ يۇگۈر ـ يېتىم ئىشلىرىنى قىلىپ، تۆگىسىنى سۇغىرىپ، چېيىنى قاينىتىپ بېرىپ كۈن ئۆتكۈزۈپتۇ. كارۋان نەچچە ئۆتەڭلەردىن ئۆتۈپ، يۇرتلارنى كەينىدە قالدۇرۇپ بىر تاغ جىلغىسىنىڭ ئىچىگە كىرىپ ئىچكىرىلەپ مېڭىپتۇ. ئۇلار جىلغىنىڭ ئوتتۇرد-

سىغا يېتىپ بارغاندا تۆت تەرەپتىن قىيقاس ـ چۇقان كۆ-تۈرۈلۈپ، قاراقچىلار ئات چاپتۇرۇپ چىقىپ كەپتۇ. ئاتلار-نىڭ تۇيىقىدىن ئۆرلىگەن چاڭ ـ توزان دەستىدىن كۈن نۇرى توسۇلۇپ، جاھاننى قاراڭغۇلۇق قاپلاپتۇ. كارۋان ئەھلى پاتىپاراق بولۇپ كېتىپتۇ. كارۋان بېشى جان قاي-غۇسىدا قېلىپ:

ــ ئەي بۇرادەرلەر، جېنىڭلارنىڭ ئامالىنى قىلىڭلار. ئەي بالام، سەنمۇ ئۆزۈڭنى دالدىغا ئال، ــ دەپ ۋارقىراپتۇ.

بۇ ۋەھىمىلىك مەنزىرىنى كۆرۈپ شاھزادىنىڭ ئېسىگە ئاپىسىنىڭ ئېيتقان سۆزى كەپتۇ ـ دە، بېلىدىكى خىزىر نىيازنى تۇتۇپ:

ــ ئەي خىزىر نىياز، بۇ قاراقچىلارنى تاشقا ئايلاندۇ-رۇۋەتكىن، ــ دەپتۇ. شۇ ھامان قاراقچىلار تاشقا ئايلىنىپ كېتىپتۇ. كارۋان بېشى بۇ كارامەتنى كۆرۈپ شاھزادىگە مىڭلارچە رەھمەت ئېيتىپ، ئۇنى ئۆزىنىڭ تۆگىسىگە مىن-دۈرۈپتۇ. كارۋان بېشى شاھزادىدىن:

ــ ئەي ئوغلۇم، قاراقچىلارغا نېمە كارامەت ئىشلەت-تىڭ؟ ــ دەپ سوراپتۇ. شاھزادە:

ــ بۇ مېنىڭ كارامىتىم ئەمەس، ــ دەپ، باشقا ھېچ نەرسە دېمەپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن كارۋان بېشى شاھزادىنى ھېچقانداق ئىشقا سالماي، ئۆزى بىلەن بىر داستىخاندا ئولتۇرغۇزۇپ مېھمان قىلىپ مېڭىپتۇ. شاھزادە كارۋان ئەھلىنىڭ ئەزىز مېھمىنى بولۇپ قاپتۇ. كارۋانلار ئاخىر

مەنزىلگە يېتىپتۇ. شاھزادە ئۇلار بىلەن خوشلىشىپتۇ.

ئۇ يول يۈرۈپتۇ، شۇ يۈرگىنىچە ئالتە شەھەرنى ئارىلاپ ئۆتۈپتۇ، ھېچ يەردە تۇرۇپ قېلىشقا رايى بارماپتۇ، ئاخىر يەتتىنچى شەھەرگە يېتىپ بېرىپتۇ. بۇ چاغدا ئۇنىڭ بويى ئۆسۈپ، يېشى ئون يەتتىگە توشۇپ قاپتۇ، شەھەرگە كىرىپلا كۆڭلى يورۇپ، روھى كۆتۈرۈلۈپ قالغاندەك ھېس قىپتۇ، شەھەرنى ئايلىنىپ، رەستىلەرنى كۆزدىن كەچۈرۈپتۇ ۋە ئايلىنىپ يۈرۈپ، شەھەر سىرتىدىكى ئورمانلىققا چىقىپ قاپتۇ. ئۇ بۇلبۇللارنىڭ چاڭىلداپ سايرىشىغا مەست بوپتۇ، ئورمانلىقنى ئايلىنىپ يۈرۈپ بىر بۇلاق بويىغا بېرىپ قاپتۇ. بۇلاق سۈيىدە يۈز - كۆزىنى يۇيۇپ، شەربەتتەك سۇنى قانغۇچە ئىچىپتۇ، گىردە بىلەن قورسىقىنى تويغۇزۇپ، شۇ يەردە ئۇخلاپ چۈش كۆرۈپتۇ، چۈشىدە بىرى ئۇنىڭ ئىسمىنى چاقىرىپ: «ئەي ئوغلۇم، سەن مۇشۇ شەھەردىن مۇرادىڭنى تاپىسەن، ئورنۇڭدىن تۇر» دېگۈدەك. ئۇ بۇ ئاۋازدىن چۆچۈپ ئويغىنىپ ئەتراپقا قاراپ ھېچكىمنى كۆرمەپتۇ. ئۆزىنىڭ چۈش كۆرگەنلىكىنى بىلىپ، چۈشىنى ئويلىغىنىچە شەھەرگە قاراپ مېڭىپتۇ. ئۇ شەھەرگە يېتىپ كىرگۈچە قاراڭغۇ چۈشۈپ كېتىپ، نەگە بېرىپ، نەدە تۇرۇشنى بىلەلمەي، ئاخىر كوچا دوقمۇشىدىكى بىر ناۋاينىڭ ئىشىكىنى قېقىپتۇ. ئۆي ئىچىدىن بىر ئادەمنىڭ:

— كىم سەن؟ — دېگەن ئاۋازى چىقىپ، ئىشىك ئېچىلىپتۇ. شاھزادە ئۆي ئىگىسىگە سالام بېرىپ:

— ئەي ئاتا، مەن بىر مۇساپىر - غېرىب، بالىسى يوققا بالا بولىمەن، چاكىرى يوققا چاكار بولىمەن. بۈگۈن كېچە ئۆيلىرىدە پاناھلىق بەرسىلە، كەچتە شەھەردە تەمتىرەپ قالدىم، — دەپتۇ.

ناۋاي شۇنچە ئۇزۇن ياشىغان بولسىمۇ پەرزەنت يۈزى كۆرمەي، ئالالادىن پەرزەنت تىلەپ يۈرگەنىكەن. ئۇ شاھزادىنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ، خۇدا مېنىڭ تىلىكىمنى ئىجابەت قىلىپ بۇ بالىنى ماڭا ئەۋەتكەن ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپ:

— ئەي بالام، ئاتاڭنىڭ ھۈنىرى نېمە ئىدى؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئاتامنىڭ ھۈنىرى ناۋاي ئىدى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ شاھزادە چاندۇرماي. ناۋايغا بۇ جاۋاب يېقىپ كېتىپتۇ. شۇنداق تۇرغاندا، ناۋاينىڭ ئايالى چىراغ كۆتۈرۈپ چىقىپ:

— ئەي دادىسى، ئىشىك تۈۋىدە نېمىدەپ سەۋدايىدەك ۋاتىلداپ تۇرىلا؟ — دەپتۇ. ناۋاي شاھزادىنى كۆرسىتىپ:

— بۇ بالا پاناھ ئىزدەپ كەپتۇ، بالا قىلىمىۋالاي دەيمەن، بۇنىڭغا نېمە دەيسەن؟ — دەپتۇ. ئايال ماقۇللۇق بىلدۈرۈپ، شاھزادىنى ئۆيگە باشلاپتۇ.

ناۋاي ئەتىسىدىن باشلاپ شاھزادىنى سۇ توشۇش، ئۇن تاسقاش، ئوتۇن يېرىش، تونۇرنىڭ كۈلىنى ئېلىش، تونۇرغا ئوت سېلىشقا ئوخشاش يۈگۈر - يېتىم ئىشلارغا سېلىشقا باشلاپتۇ. نېمە ئىشقا بۇيرۇسا، شاھزادە شۇ ئىشنى

كۆڭۈلدىكىدەك قىپتۇ. ناۋاي ئۇنىڭ ئىشىدىن رازى بوپتۇ. شاھزادە ئىشقا كىرىشكەن دەسلەپكى كۈنى ناۋاي ئىككى تونۇر نان يېقىپ ھەممىسىنى سېتىپ تۈگىتىپتۇ. ناۋاي بۇنىڭدىن ھەم ھەيران، ھەم خۇشال بوپتۇ. شۇ كۈندىن باشلاپ ناۋاينىڭ سودىسى ئېقىپ، غەللىسى كۈندە پارقىراق تىللالار بىلەن توشىدىغان بوپتۇ.

ئارىدىن تۆت يىل ئۆتۈپتۇ. بۇ چاغدا ناۋايمۇ كاتتا بايغا ئايلىنىپ، ئەسكى ئۆيلىرىنىڭ ئورنىغا ھەشەمەتلىك ساراي ـ ئىمارەتلەرنى سېپتۇ، چاكارلارنى ياللاپ، ساراي ـ ئىمارەتلەرنىڭ ئىچىنى زىلچا ـ گىلەملەر بىلەن بېزەپتۇ.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە ناۋاينىڭ كۆڭلىگە بىر ئىش يې-
تىپ، ئايالىغا:

— ئەي خوتۇن، بۇ بالىنىڭ ئايىغى تازا ياراشتى: ئىلگىرى بىر تونۇر ناننى ئۈچ كۈندىمۇ سېتىپ بولالمايت-
تۇق، ھازىر كۈنىگە ئۈچ تونۇر نانمۇ يېتىشمەيۋاتىدۇ. ئەسكى كەپىمىز ھەشەمەتلىك سارايغا ئۆزگەردى. بىرى ئۈچ بولدى، ئۈچى يۈز بولدى. ئەسكى جەندىمىز تاۋار - دۇردۇن-
غا ئۆزگەردى. سارىيىمىز زىلچا - گىلەمگە تولدى. ئەم-
دى ئۇنى ئۆيلەپ قويۇپ، قەرزىمىزنى ئادا قىلمىغۇدەك قانداق؟ — دەپ مەسلىھەت سالىپتۇ. ئايالى ماقۇل بوپتۇ. ئىككىسى مەسلىھەتلىشىپ، شاھزادىنىڭ ئالدىغا كىرىپ:

— ئەي ئوغلۇم، سەن بۇ ئۆيگە كىچىك كەلگەنىدىڭ، ئەمدى چوڭ بولدۇڭ، بىز مەسلىھەتلىشىپ، سېنى ئۆيلەپ قويايلى دېيىشتۇق، — دەپتۇ ناۋاي، ئەمما شاھزادە ماقۇل كۆرمەپتۇ.

شۇ كۈندىن باشلاپ ناۋاي شاھزادىنى توي قىلىشقا سۈيلەپ، شاھزادە رازىلىق بەرمەي، ئارىدىن بىر يىل ئۆتۈپ كېتىپتۇ، ھەر ئىككىسى ئۆز نىيىتىدىن يانماپتۇ. شاھزادە ئاخىر:

— ئەي ئاتا، مەن ئۆيلەنمەيمەن دېسەم، ئۆز سۆزلىرى-
دە چىڭ تۇرۇۋالىلا، ئۇنداق بولسا، مەن كىمنى ئالىمەن دېسەم، شۇنى ئېلىپ بېرىلا، — دەپتۇ.

— ۋاي بولىدۇ، بالام، — دەپتۇ ناۋاي.

— ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ شاھزادە، — مۇشۇ شە-
ھەر پادىشاھىنىڭ قىرىق بىر قەۋەتلىك راۋاق ئۈستىدە ئاي
بىلەن كۈنگە كۆرسەتمەي بېقىۋاتقان بىر قىزى بار، ماڭا
ئاشۇ قىزنى ئېلىپ بەرسىلە.

ناۋاي پادىشاھنىڭ ئاشۇنداق بىر قىزى بارلىقىنى
ئاڭلاپ باقمىغاچقا، شاھزادىنىڭ گېپىگە ئەجەبلىنىپ:

— سەن پادىشاھنىڭ شۇنداق قىزى بارلىقىنى قانداق
بىلىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

— مەن ئون بەش ياشقا توشقان كۈنى مەلىكە مېنىڭ
چۈشۈمگە كىرگەن. مەن شۇ چۈشنى كۆرگەندىن كېيىن
غېرىب - مۇساپىرلىق يولىغا كىرىپ، بۇ شەھەرگە يېتىپ
كەلدىم. شۇنىڭدىن بېرى سىلىنىڭ ئالدىلىرىدا خىزمەت
قىلىۋاتىمەن، — دەپ ئۆز كەچۈرمىشلىرىنى سۆزلەپ
بېرىپتۇ.

بۇنى ئاڭلىغان ناۋاي پېشانىسىگە ياققىدە بىرنى ئۇر-
غىنىچە، خوتۇنىنىڭ يېنىغا چىقىپ:

— ھەي خوتۇن، ھەي خوتۇن، ئۇنى ئۆيلەيمىز، دەپ
چاتاق قىلدۇقمۇ، نېمە؟ ئۇ پادىشاھنىڭ قىزىنى ئالىمەن
دەيدۇ. بىز ناۋاي تۇرساق، قانداقمۇ پادىشاھقا تەڭ كېلە-
لەيمىز؟ بۇ بالا ئەمدى مېڭەمنى يەيدىغان ئوخشايدۇ، —
دەپتۇ.

— نېمە غەم يەيلا؟ — دەپتۇ ئايالى، — «ئەلچىگە
ئۆلۈم يوق» دەپتىكەن، ئاۋۋال بېرىپ ئەھۋالنى ئۇقۇپ

باقاملا.

ناۋاي ئايالىنىڭ مەسلىھىتىنى قوبۇل قىلىپ، ھېيت ـ ئايەملەردە كىيىدىغان تون ـ كەمزۇل، تۇمىقىنى كىيىپ، كۈمۈش توقۇملۇق جەدە ئاتقا مىنىپ، غادايغىنىچە پادىشاھ ئوردىسىنىڭ ئالدىغا يېتىپ بېرىپتۇ. ئۇ ياساۋۇللارغا سالام بېرىپ، كېلىش مەقسىتىنى ئېيتىپتۇ. ياساۋۇللار خەۋەرنى پادىشاھقا يەتكۈزۈپتۇ. شۇ كۈنلەردە ناۋاينىڭ ياخشى نامىدىـ شەرىپى پادىشاھنىڭ قۇلىقىغىمۇ يەتكەنىكەن، شۇڭا پادىشاھ ناۋاينىڭ كىرىشىگە رۇخسەت قىپتۇ. ناۋاي پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىرىپ يەتتە ئېگىلىپ تەزىم قىلىپ، ئىجازەت كۈتۈپ تۇرۇپتۇ.

— ھە، ناۋاي، بۇياققا ئۆتۈپ قاپسەن، — دەپتۇ پادىـ شاھ ئۇنىڭ سالىمىنى قوبۇل قىلىپ، — نېمە ھاجەت بىلەن كەلدىڭ؟

— مېنىڭ ھاجىتىم ناھايىتى ئېغىر، — دەپتۇ ناۋاي.

— نېمە سۆزۈڭ بولسا دەۋەرگىن، — دەپتۇ پادىشاھ.

— ئۆلۈمدىن قورقىمەن، — دەپتۇ ناۋاي.

— بولدى، بىر قوشۇق قېنىڭدىن كەچتىم، — دەپتۇ پادىشاھ.

— ئەي شانۇشەۋكەتلىك پادىشاھىم، سىلى بىر قىز چوڭ قىپتىكەنلا، مەن بىر ئوغۇل... — دەپ ناۋاي سۆزىـ نى باشلىشى بىلەن تەڭ، پادىشاھ:

— جاللات، بۇ بەتبەختنىڭ كاللىسىنى ئېلىڭلار! —

دەپ ۋارقىراپتۇ.

— بىر قوشۇق قېنىمنى تىلەيمەن، — دەپتۇ ناۋاي تىزلىنىپ تۇرۇپ.

— قېنى، تىلىڭنى چاينىماي سۆزلە، — دەپتۇ پادى-شاھ. ناۋاي يەردىن ئۇستۇن قارىيالماي، تىترىگىنىچە:

— مەن بىر ئوغۇل چوڭ قىلغان. ئوغلۇم بالاغەتكە يەتكەندە، ئۆيلەپ قويايلى دېسەم: «پادىشاھنىڭ قىزىنى ئا-لىمەن» دەپ تۇرىۋۋالدى، ئامالسىز ھۇزۇرلىرىغا كېلىشكە مەجبۇر بولدۇم. بىھۇدە ئۆلۈشنى خالىمايمەن، — دەپتۇ.

بىر ناۋاينىڭ ئۆز قىزى ئۈچۈن خېرىدار بولۇپ كەل-گەنلىكىگە پادىشاھ نېمە دېيىشنى بىلەلمەي غەزەپلىنىپ تۇرغاندا، ۋەزىرى يول كۆرسىتىپ مۇنداق پىچىرلاپتۇ:

— ئەي پادىشاھىئالەم، ئەلچىگە ئۆلۈم يوق. «بەرمەس قىزنىڭ تويلۇقى ئېغىر» دەپتىكەن. ناۋاينى ئۆلتۈرسەك بولمايدۇ، شەرت قويايلى، ئۇ يىگىت راستىنلا قەتئىي ني-يەتكە كەلگەن بولسا، ئۈچ كېچە - كۈندۈز ئىچىدە سايىغا پادىشاھ ئوردىسىدەك بىر ساراي بىنا قىلسۇن، سارايىنىڭ ئىچى - تېشىغا زىلچا - گىلەمدە پاياندار سالسۇن. ئەگەر ئۇنى قىلالمىسا يىگىتنىڭ كاللىسىنى ئالايلى، — دەپتۇ. پادىشاھ ۋەزىرنىڭ بۇ تەكلىپىنى ماقۇل كۆرۈپ:

— ئەي ناۋاي، مەن قىزىمنى ئوغلۇڭغا بەرسەممۇ بې-رەي، ئەمما ئوغلۇڭ شەھەر سىرتىدىكى سايغا ئۈچ كېچە - كۈندۈز ئىچىدە بىر شەھەر بىنا قىلسۇن، شەھەرنىڭ چار-

باغلىرى بولسۇن. شەھەر ئىچىدە سودا قايناتقان، ئاشپەز، ناۋاي، سودىگەرلەر رەت - رەتتىن ئورۇن ئالسۇن. ئەگەر ئۇنداق بولمايدىكەن، بالاڭنىڭ كاللىسىنى ئېلىپ، سېنىڭ پۈتۈن مال - دۇنيايىڭنى مۇسادىرە قىلىمەن، — دەپتۇ.

ناۋاي پېشانىسىگە پاققىدە بىر شاپىلاق ئۇرغىنىچە ئورۇدىن چىقىپ ئۆيىگە غەمكىن قايتىپ كەپتۇ. ناۋاينىڭ پەرىشان قايتىپ كەلگەنلىكىنى كۆرگەن ئايالى:

— ۋاي دادىسى، نېمە بولدى؟ — دەپ سوراپتۇ. ناۋاي:

— ئاغرىمىغان بېشىمغا ئالتە تاياق بولدى، — دەپ، پادىشاھنىڭ شەرتىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ.

— ھەي، نېمىدىن غەم قىلىلا؟ — دەپتۇ ئايالى، — تازا ئەخمەق ئىكەنلا. ھېچبولمىغاندا ئىككىمىز پۇل - پۇچەك، ئالتۇن - يامبۇلارنى بىر خۇرجۇنغا قاچىلاپ، بىر ئاتقا مىنىپ قېچىپ كېتىمىز. ئۇ ئۆزى تاپقان بالاغا ئۆزى قالامدۇ؟

— پەمىڭ بار جۇمۇ سېنىڭ، — دەپتۇ ناۋاي. ئۇلارنىڭ سۆزى تۈگىشىگە، شاھزادە ئۆيگە كىرىپ:

— دادا، قانداق بولدى؟ — دەپ سوراپتۇ. ئانىسى پادىشاھنىڭ شەرتىنى ئۇنىڭغا يەتكۈزۈپتۇ.

— بولىدۇ ئەمىسە، مەن پادىشاھنىڭ تەلىپى بويىچە شەھەر بىنا قىلاي، سىلەر غەم قىلماڭلار، — دەپتۇ

شاھزادە.

ئارىدىن بىر كۈن ئۆتۈپتۇ. ناۋاي ئوغلىنىڭ ئۇخلاپ ياتقانلىقىغا ھەيران بولۇپ:

— ئوغلۇم، ئۇخلاپ ياتىسەنغۇ، سەن پادىشاھنىڭ شەھەر سېلىشقا مۆھلەت بەلگىلەپ بەرگەنلىكىنى ئۇنتۇپ قالدىڭمۇ؟ — دەپتۇ. شاھزادە:

— بولدى، غەم قىلماڭ دادا، — دەپ ئۇيقۇسىنى ئۇخلاپتۇ.

ئىككى كۈن ئۆتۈپتۇ. ئۈچىنچى كۈنى ناۋاي ئالتۇن - كۈمۈش، يامبۇلىرىنى خۇرجۇنغا قاچىلاپ، خوتۇنىنى ئەيىبلەپ كەتمەكچى بولۇپ دەرۋازا ئالدىغا چىقسا، پادىشاھنىڭ لەشكەرلىرى قىلىچلىرىنى يالىڭاچلاپ تۇرغۇدەك. لەشكەرلەر ناۋاي بىلەن ئايالىنى تۇتۇپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا ئېلىپ مېڭىپتۇ.

شاھزادە ئۇلارنى لەشكەرلەرنىڭ تۇتۇپ كەتكەنلىكىنى بىلىپ، شەھەر سىرتىدىكى سايلىققا بېرىپ قوينىدىكى خىزىر نىيازنى چىقىرىپ:

— ئەي خىزىر نىياز، بېشىمغا كۈن چۈشتى، مۇشۇ سايلىققا پادىشاھنىڭ تەلىپىدىنمۇ ھەشەمەتلىك بىر شەھەر بىنا قىلغايسەن ! — دەپ ئەمر قىلىپ قويۇپ، ئوردىغا قاراپ مېڭىپتۇ. ئۇ ئوردا ئىچىگە كىرگەندە، پادىشاھ ناۋايىنى سوراق قىلىۋاتقانىكەن.

— سەن بۈگۈن مۆھلەت كۈنىنىڭ توشقانلىقىنى بىل-

مەمسەن، مەن دېگەن شەھەر ـ ساراي قېنى؟ — دەپتۇ پادىشاھ ناۋايغا. ناۋاي يىغلاپ تۇرۇپ:

— پادىشاھىئالەم، مەن بۇ بالىنى بېقىۋالغانىدىم. قىزلىرىنى ئالىمەن، دېگەن مۇشۇ بالا، — دەپ ئىشىكتىن كىرىۋاتقان شاھزادىنى كۆرسىتىپتۇ. پادىشاھ شاھزادىنىڭ ئۇستۇۋېشىغا قاراپ:

— جاللات، مۇنۇ بەتبەختىنىڭ كاللىسىنى ئېلىڭلار! — دەپتۇ.

— توختىسىلا، شاھ ئالىيلىرى، — دەپتۇ شاھزادە، — سىلى ماڭا ئۈچ كۈنلۈك مۆھلەت بەرگەن. ئەگەر ئادىل پا-دىشاھ بولسىلا، بۇگۈن كەچ كىرگۈچە تەخىر قىلسىلا، مەن بىنا قىلغان شەھەرنى كۆرۈپ بېقىپ بىرنېمە دېسىلە.

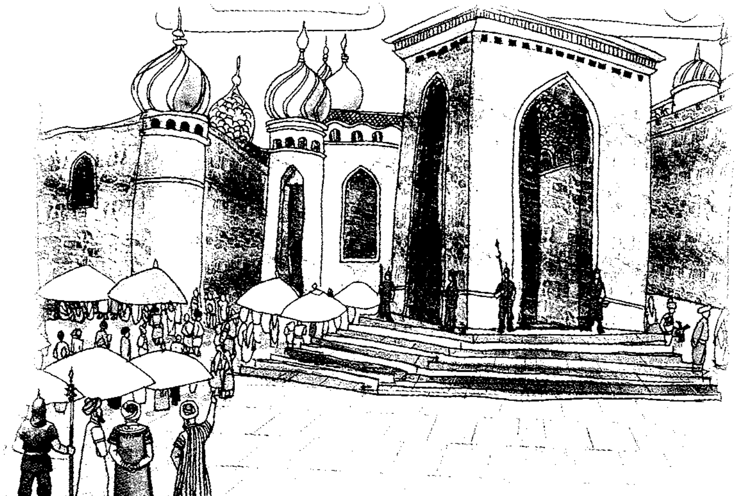

پادىشاھ ۋەزىر ـ ۋۇزرالىرىنىڭ مەسلىھەتى بويىچە شەھەرنى كۆرۈپ بېقىشقا ماقۇل بوپتۇ. پادىشاھ ئوردا ئەھلىنى باشلاپ سايغا بارسا ئاجايىپ بىر شەھەر تۇرغۇدەك، ئەيىۇھەنناس، شەھەردە ئادەم دەرىيادەك ئېقىپ تۇرغۇدەك. پادىشاھ ياساۋۇللىرىنى ئىشقا سېلىپ يول ئېچىپ، شەھەر رەستىلىرىنى ھەيرانلىق ئىچىدە كۆزدىن كەچۈرۈپتۇ. رەستىلەرنىڭ شۇنچە رەتلىك، يوللارنىڭ مەرمەر، سارايلارنىڭ چىرايلىقلىقىدىن كۆزلىرى ئالا چەكمەن بولۇپ كېتىپتۇ. پادىشاھ ئۆز ئوردىسىنىڭ بۇ سارايىنىڭ ئالدىدا بىر ئەسكى كەپىچىلىك ئىكەنلىكىنى ھېس قىپتۇ. پادىشاھ شاھزادىنىڭ كارامىتىگە قايىل بولغانلىقىنى بىلدۈرۈپ، قىزىنى بېرىشكە ماقۇل بوپتۇ ھەمدە توي تەييارلىقىنى پۈتتۈرۈپ قىرىق كېچە ـ كۈندۈز توي ئۆتكۈزۈپ، مەلىكىنى شاھزادىنىڭ سارىيىغا كۆچۈرۈپ بېرىپتۇ. شاھزادە مەلىكە بىلەن بىر ياستۇققا باش قويۇپ، مۇراد ـ مەقسىتىگە يېتىپتۇ. بۇ خۇشاللىق كۈنلەردە ناۋايمۇ ئۆزىنى پادىشاھنىڭ قۇدىسى ساناپ، مەيدىسىنى كېرىپ يۈرۈپتۇ.

شۇ كۈنلەردە شاھزادە مەلىكىنىڭ شېرىن ۋەسلىگە يېتىپ، ۋىسال شادلىقىدا ئۆزىنىڭ ئۆتكەنكى كۈنلىرىنىمۇ ئۇنتۇشقا باشلاپتۇ. ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ھەتتا خىزىر نىيازنىمۇ ئېسىدىن چىقىرىپتۇ. خىزىر نىيازنى توپا ـ چاڭ بېسىشقا باشلاپتۇ. بۇ چاغدا شاھزادىنىڭ بېشىدا كۆرۈنمەس بالا ـ قازا سايە تاشلاپ يۈرگەنىكەن، چۈنكى

ئەسلىدە ئۇ مەلىكىگە يەنە بىر دىۋە ئاشىق ئىكەن. پادىشاھ ھەر كېچىسى قىزنىڭ سارىيىنىڭ ئەتراپىغا ئوت يېقىپ، قىزنى ئامان ـ ئېسەن ساقلاپ كېلىۋاتقانىكەن، بۇ سىرنى شاھزادىگە ئېيتىپ بەرمىگەنىكەن. بىر كېچىسى ئوت قالىغۇچىلارنى ئۇيقۇ بېسىپ ئۇخلاپ قېلىپ، ئوت ئۆچۈپ قاپتۇ. دىۋە شۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ كېلىپ مەلىكىنى، خىزىر نىيازنى ئېلىپ كېتىپتۇ. دەھشەتلىك ئاۋازدىن شاھزادە چۆچۈپ ئويغىنىپ، ئۆزىنىڭ داق يەردە تەنھا ياتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ. ئەتراپقا قارىسا، شەھەر، سارايلاردىن ئەسەر يوق. ئۇ نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمەي، پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىرىپ:

— ئەي پادىشاھىئالەم، مەلىكىنىڭ بىرەر دۈشمىنى بارمىدى؟ — دەپ سوراپتۇ. پادىشاھ ئىشنىڭ تېگىگە يېتىپ:

— ئەي ئوغلۇم، بۇ مەندىن ئۆتكەن سەۋەنلىك، مەن بۇ سىرنى ساڭا ئېيتىپ بەرمەپتىمەن. ئەسلى قىزىمغا بىر دىۋە ئاشىق ئىدى، ئۇنى ھەر كېچىسى ئوت يېقىپ قويۇپ قوغدايتتۇق. قىزىمنى چوقۇم ئاشۇ دىۋە ئېلىپ كەتتى. ئەمدى قانداق قىلماق كېرەك؟ — دەپ زار ـ زار يىغلاشقا باشلاپتۇ. شاھزادە ئىشنىڭ سەۋەبىنى بىلىپ:

— ئەي شاھ ئاتا، مەن مەلىكىنى تېپىپ كېلىمەن. بۇنىڭ ئۈچۈن سىلى يەتمىش پاتمان تۆمۈردە كەش، يەتمىش پاتمان تۆمۈردە ھاسا، يەتمىش پاتمان تۆمۈردە جەندە ـ

كۇلاھ سوقتۇرۇپ بەرسلە، — دەپتۇ. پادىشاھ شاھزادىنىڭ تەلىپى بويىچە ئىش قىپتۇ.

شاھزادە يولغا چىقىپتۇ. ئۇ تاغلاردىن ئېشىپ، چۆل-لەرنى كېزىپ، دەريالارنى كېچىپ، نەچچە شەھەرلەرنى ئىز-دىگەن بولسىمۇ، ھېچ يەردىن مەلىكىنىڭ ئىز - دېرىكىنى ئالالماپتۇ. ئۇنىڭ ساقال - بۇرۇتى، چاچلىرى ئۆسۈپ، يۈ-زىنى قاسماق بېسىپ دەرۋىشكە ئوخشاپ قاپتۇ، يەتمىش پاتمان تۆمۈر ھاسىسى ئۇپراپ قوشۇقتەك قاپتۇ، كەشىنىڭ چەمى ئۇپراپ تېشىلىپتۇ، ئۇچىسىدىكى تۆمۈر جەندىسى ئۇپراپ قەغەزدەك قاپتۇ. شۇ ھالەتتە ئۇ كۆز يەتكۇسىز بىر جەزىرىدىكى يالغۇز چىنار تۇۋىدىكى بۇلاق بويىغا بې-رىپ قاپتۇ. ئۇ بۇلاقتىن ئۆزىنىڭ ئالۋاستىدەك ئىسكەتىنى كۆرۈپ ھەيران قاپتۇ. شاھزادە شۇنداق تۇرسا، بىر قىز كېلىپ بۇلاقتىن قاپاقتا سۇ ئاپتۇ. شاھزادە قىزغا سالام بېرىپ:

— ئەي قىز، قاپىقىڭىزنى بەرسىڭىز، ئۇسسۇزلۇقۇمنى قاندۇرۇۋالسام، — دەپتۇ. قىز قاپىقنى شاھزادىگە بېرىپ-تۇ. شاھزادە قاپاقتىكى سۇنى بىراقلا ئىچىۋېتىپ، قاپاقنى قىزغا قايتۇرۇپ بېرىپتۇ. قىز ئۇنىڭغا قىزىقىپ:

— ئەي ئادەمزات، بۇ ئادەمزات ئاياغ باسمىغان يەر ئەمەس، سەن نېمە ۋەجدىن بۇ يەرگە كېلىپ قالدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ. شاھزادە قىزنىڭ سوئالىغا ھەيران بولۇپ:

— سىز ئۆزىڭىز ئادەمزات ئەمەسمۇ؟ — دەپ سوراپ-

تۇ.
— مەن ئادەمزات ئەمەس، دېۋىنىڭ قىزى. سەن نېمە ۋەجىدىن بۇ يەرگە كېلىپ قالدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ قىز يەنە. شاھزادە ئۆزىنىڭ ھەممە كەچۈرمىشلىرىنى سۆزلەپ بېرىپ:
— مەن دېۋە ئېلىپ قاچقان مەلىكەمنى ئىزدەپ بۇ يەرگە كېلىپ قالدىم. سىزنىڭ ئۇنىڭدىن خەۋىرىڭىز بارمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. قىز كۆز ياشلىرىنى باھار يامغۇرىدەك تۆكۈپ:
— بايا سەن ئاپاڭنىڭ ئىسمىنى نېمە دېدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ. شاھزادە قىزنىڭ كۆز ياشلىرىغا ئەجەبلىنىپ:
— ئاپامنىڭ ئىسمى گۇلرۇھ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. قىز بۇ جاۋابنى ئاڭلاپ ئۆزىنى شاھزادىنىڭ باغرىغا ئېتىپ:
— ۋاي جېنىم قېرىندىشىم، — دەپ شاھزادىنى چىڭ قۇچاقلاپتۇ.
شاھزادە بۇنىڭ نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى بىلەلمەي تۇرۇپ قاپتۇ. دېۋە قىز ئۇنىڭ كۆڭلىنى چۈشىنىپ:
— ئەي ئوغلۇم، مەن سېنىڭ كىچىك ئاپاڭ بولىمەن، سېنىڭ ئاپاڭ گۇلرۇھ مېنىڭ ئاچام بولىدۇ. بىز بىر ئانىدىن ئۈچ ئاچا - سىڭىل ئىدۇق، دائىم پەرىزاتقا ئايلىنىپ ئۇچۇپ جاھان كېزىپ سەيلە قىلاتتۇق. بىر قېتىم سەيلىگە چىقىپ قويۇق ئورمانلىقتا گۇل تېرىپ يۈرۈپ ئا-

تاڭنى ئۇچرىتىپ قالدۇق، شۇنىڭدىن كېيىن ئاچامنىڭ
كۆزىدىن ياش قۇرۇمىدى. بىز ئۇنىڭ ئاشىق بولغانلىقىنى
بىلىپ، نىيىتىدىن يېنىشنى دەۋەت قىلدۇق، چۈنكى ئاتد-
ىمىز بىزنىڭ ئادەمزات بىلەن بېرىش - كېلىش .قىلغىنىد-
ىمىزنى بىلىپ قالسا بىزنى قاتتىق جازالايتتى. لېكىن،
ئاچام ئۇنىڭغا پەرۋا قىلماي، ئاتاڭ بىلەن توي قىلىۋالدى.
ئاتام بۇ خەۋەرنى تويدىن كېيىن بىلدى. ئاتام غەزەپكە پاي-
لىماي ئاچامنى قايتۇرۇپ كېلىپ قاماپ قويدى، ئۇنىڭ
كۆز يېشى ئاخىر قانغا ئايلاندى. ئاچامنىڭ كۆز يېشىغا
قاراپ ئۇنىڭغا ئاچا - سىڭىل ئىككىمىزنىڭ ئىچى ئاغ-
رىپ، ئۇنى ئېرىنىڭ يېنىغا قايتۇرۇۋەتمەكچى بولدۇق ۋە
ئاتامنىڭ خىزىر نىياز دېگەن خىسلەتلىك ئەڭگۈشتەر
شەمشىرىنى ئوغرىلاپ ئاچامغا بەردۇق. ئۇ ئاشۇ خىزىر ند-
يازغا ئەمر قىلىپ ئاتامنىڭ قەپىسىدىن قۇتۇلدى. ئاچام
قېچىپ كەتكەندىن كېيىن بۇ ئىش ئاشكارىلىنىپ قېلىپ،
ئاتام بىزنى بۇ يەرگە پالىۋەتتى. بۇ يەردە ئاچام ئىككىمىز
ياشايمىز. شۇنىڭدىن بېرى ئاپاڭنى كۆرمىدۇق يا خەۋىرىنى
ئالالمىدۇق. ئوغلۇم، مەن ئېرىمگە ئېيتاي، ئۇ سېنى ئىك-
كىنچى ئاچامنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بارسۇن. ئۇ بىر ئاما-
لىنى قىلىپ مەلىكەڭنى تېپىپ بېرەر، — دەپ ئۆيىگە
باشلاپتۇ. ئۇزۇن ئۆتمەي ئۇنىڭ ئېرى قايتىپ كېلىپ
ئەھۋالنى ئۇقۇپ، شاھزادىنى كۆتۈرۈپ ئىككىنچى ئاچىسد-
نىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىپتۇ. شاھزادە ئۇلار بىلەن دىدار

كۆرۈشۈپ ئەھۋالنى سۆزلەپتۇ. ئوتتۇرانچى دىۋە قىز:
— سىنىڭ مەلىكەڭ بەلكىم كۇھىقاپتا بولۇشى مۇم-
كىن، مەن سىنى كۇھىقاپقىچە ئاپىرىپ قوياي، ئۇنىڭ نىي-
رىسىنىڭ ئامالىنى ئۆزۈڭ قىلغىن، — دەپتۇ.
شاھزادە ماقۇل بوپتۇ. ئوتتۇرانچى دىۋە قىز شاھزادى-
نى كۇھىقاپقا ئاپىرىپ قويۇپ:
— ئەمدى ئۆزۈڭ ئامال قىل، — دەپ كىتىپ قاپتۇ.
شاھزادە كۇھىقاپقا قاراپ مىڭىپتۇ. ئۇ كىتىۋىتىپ
بىر تورغاينى تۇتۇۋىلىپ، لازىم بولۇپ قالار، دەپ قوينىغا
سىلىۋاپتۇ. ئۇ تاغ ئېغىزىغا يىقىن بىرىشىغا توپا - چاڭ
كۆتۈرۈلۈپتۇ، قارىسا ئىككى دىۋە سوقۇشۇۋاتقانىكەن.
شاھزادە دىۋىلەرنىڭ يىنىغا بىرىپ:
— سىلەر نىمىشقا سوقۇشىسىلەر؟ — دەپ سوراپتۇ.
دىۋىلەر شاھزادىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ سوقۇشۇشتىن توخ-
تاپتۇ ۋە بىرسى:
— سەن ئۆزۈڭ كىم؟ بۇ يەرگە نىمىدەپ كەلدىڭ؟ —
دەپتۇ.
— مەن سىلەرنىڭ جىدىلىڭلارنى ئاجرىتىپ قويغىلى
كەلدىم. سىلەر كىم؟ نىمىنى تالىشىۋاتىسىلەر؟ — دەپ
سوراپتۇ شاھزادە.
— بىز سۇلايمان قالپىقىنى تالىشىۋاتىمىز. ئۇنى
كىيگەن ئادەم ھىچكىمگە كۆرۈنمەيدۇ، ئۇ بىر خاسىيەتلىك
قالپاق. سەن بۇ جىدەلنى ئايرىپ قويالامسەن؟ — دەپتۇ

دىۋىلەر. شاھزادە ئويلانغان قىياپەتتە بىرئاز تۇرۇپ:

— مەن بىر تاشنى يىراققا قارىتىپ ئاتاي، شۇ تاشنى كىم ئاۋۋال مېنىڭ يېنىمغا ئېلىپ كەلسە قالپاق شۇنىڭ بولسۇن، بۇنىڭغا رازى بولامسىلەر؟ — دەپتۇ. دىۋىلەرنىڭ ھەر ئىككىسى بۇ تەكلىپكە ماقۇل بوپتۇ. شاھزادە:

— قېنى، سىلەر قالپاقنى ئاۋۋال ماڭا بېرىڭلار، ئاندىن مەن تاشنى ئاتاي، — دەپتۇ. دىۋىلەر قالپاقنى بېرىپتۇ. شاھزادە قالپاقنى قولىغا ئېلىپ، قوينىدىن تورغاينى چىقىرىپ:

— مانا تاشنى ئاتتىم، — دەپ ئاسمانغا قارىتىپ ئېتىپتۇ. تورغاي بىر كۆتۈرۈلۈپ، بىر پەسلەپ ئۇچۇپ، ئۇچۇپ كېتىپتۇ. ئىككى دىۋە تورغاينى تۇتىمىز، دەپ يۈگۈرۈپ كېتىپتۇ. شاھزادە شۇ ھامان قالپاقنى بېشىغا كىيىپ كۆھقاپنىڭ ئىچىگە كىرىۋاپتۇ. شاھزادە كۆھقاپ ئىچىدە مەلىكىنى ئىزدەپ ئۇزاق يول يۈرۈپ، ئاخىر مەلىكىنى ئۇچرىتىپتۇ. قارىسا مەلىكە بىر قەپەسكە سولانغان بولۇپ، چاچلىرى ئاقىرىپ، چىشلىرى چۈشۈپ، قورۇق بېسىپ، ماك - ماك مومايغا ئايلىنىپ كەتكەنىكەن. شاھزادە مەلىكىنى بۇ ھالدا كۆرۈپ، بېشىدىن قالپىقىنى ئالغانىكەن، ئۇمۇ بىردەمدە بىر بوۋايغا ئايلىنىپ قاپتۇ. مەلىكە شاھزادىنى كۆرۈپ ھوشىدىن كېتىپتۇ. شاھزادە مەلىكىنى مىڭ تەسلىكتە ھوشىغا كەلتۈرۈپتۇ. مەلىكە شاھزادىگە:

— سىز بۇ يەردىن تېز كېتىڭ، دىۋە ئويغىنىپ كەت-

سە ئامان قالمايسىز، ــ دەپتۇ.
ــ ياق، مەن سىزنى قۇتقۇزىمەن، دىۋە نەدە؟ مەن ئۇنى ئۆلتۈرىمەن، ــ دەپتۇ شاھزادە.
ــ دىۋىنىڭ جېنى ئۆزىدە ئەمەس، ــ دەپتۇ مەلىكە.
ــ ئۇنىڭ جېنى نەدە؟ ــ سوراپتۇ شاھزادە.
مەلىكە مۇنداق دەپتۇ:
ــ مۇشۇ يەردىن ئالدىڭىزغا قاراپ ماڭسىڭىز يەتتە دەرۋازا بار، ھەربىر دەرۋازا تۆۋىدە نەچچە خىل يىرتقۇچ هايۋان تۇرىدۇ. سىز ئۇلاردىن قورقماي، مەلىكىنىڭ ئەمرى دەپ ماڭسىڭىز، ئامان - ئېسەن يۇرۇۋېرىسىز. يەتتىنچى دەرۋازىدىن كىرسىڭىز، بىر كىچىك ئىشىك بار، ئىشىكنى ئاچسىڭىز، ئۇنىڭ ئىچى قاراڭغۇ. ئىشىكتىن، مەلىكىنىڭ ئەمرى دەپ، قەدەم باسسىڭىز يورۇيدۇ. بىر ھۇجرىغا كىرىسىڭىز، ھۇجرىدا بىر تەخت بار، تەختنىڭ ئاستىدا بىر ساندۇق بار. ساندۇقنى ئاچسىڭىز، ئىچىدە بىر تۇخۇم بار. شۇ تۇخۇمغا دىۋىنىڭ جېنى بەند قىلىنغان. تۇخۇمنى چېقىۋېتەلىسىڭىز، دىۋىنى ئۆلتۈرەلەيسىز.
شاھزادە ماقۇل بولۇپ، مەلىكىنىڭ دېگىنى بويىچە يەتتە دەرۋازىدىن ئۆتۈپ كىچىك ئىشىك ئارقىلىق ھۇجرىغا كىرىپتۇ ۋە چاققانلىق بىلەن ساندۇقنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ تۇخۇمنى ئېلىپ يەرگە قاتتىق ئۇرغانىكەن، تۇخۇم چېقىلىپ ئىچىدىن بىر جۆجە چىقىپ دىۋە تەرەپكە قېچىپتۇ. شاھزادە ئۇنى تۇتۇۋاپتۇ. شۇ چاغدا دىۋە ئويغىنىپ:

— ئەي ئادەمزات، ئۇ-
نى ئۆلتۈرمە، نېمە تەلىپىڭ
بولسا ئورۇنداي، — دەپتۇ.
شاھزادە:

— ئۇنداق بولسا بۇ
يەردىكى ھەممە سېھىرنى
يوقات، — دەپتۇ.

دىۋە بۇ تەلەپكە ماقۇل
بولمىغانىكەن، شاھزادە
چۆجىنىڭ بويىنىنى ئۈزۈپ
تاشلاپتۇ، شۇ ھامان دىۋى-
نىڭ جېنى چىقىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن شاھزادە مەلىكىنى
قەپەستىن بوشىتىپ، خىزىر نىيازنى تېپىپ:

— ئەي خىزىر نىياز، مەن ساڭا نېمە قىلغان، نېمە
ۋەجىدىن مېنى تاشلاپ كېتىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ. خىزىر
نىياز زوۋانغا كىرىپ:

— ئەي شاھزادە، سەن ئىلگىرى مېنى ئۆزۈڭدىن ئاي-
رىماي ساقلايدىغان، قاچان خوتۇن ئالدىڭ، مېنى كۆڭلۈڭ-
دىن چىقىرىۋەتتىڭ، كارىڭ بولمىدى، شۇڭا كەتتىم، —
دەپتۇ.

شاھزادە ئۆزىنىڭ سەۋەنلىكىنى بويىنىغا ئاپتۇ ۋە مە-
لىكە بىلەن يۇرتىغا قاراپ راۋان بوپتۇ. ئۇلار تاغلاردىن
ئېشىپ، چۆللەرنى كېزىپ، بىر جەزىرە ئىچىدىكى بۇلاق

بويىغا كېلىپ چۈشۈپتۇ. ئۇلار بۇلاق سۈيىدە يۈز ـ كۆزد-ىنى يۇيۇپ، سۇدىن قانغۇچە ئىچىپ، راھەتلىنىپ ئۇخلاپ قاپتۇ. شاھزادە چۈشىدە ئاپئاق ساقال، نۇرانە چىراي بىر بوۋاينى كۆرۈپتۇ. بوۋاي: «ئەي ئوغلۇم، سىلەر ئەمدى مۇ-شۇ بۇلاقتا يۇيۇنساڭلار ئەسلىڭلارغا قايتىسىلەر» دەپتۇ. شاھزادە ئويغىنىپ، مەلىكىگە كۆرگەن چۈشىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار بۇلاق سۈيىدە يۇيۇنۇپتۇ ـ دە، دەرھال ئەسلىگە كېلىپ قاپتۇ. ئۇلار بۇنىڭدىن چەك-سىز خۇشاللىقتا چۆمۈپ، خۇداغا ھەمدۇسانا ئوقۇپتۇ. ئۇلار يولىنى داۋاملاشتۇرۇپ بىر تاغقا كەلگەندە، ئالدىدىن بىر دىۋە چىقىپ كەپتۇ. ئۇ دىۋە شاھزادىگە:

— ئەي شاھزادە، مانا مەن سەن ئاتقان تاشنى تېپىپ كەلدىم، قالپاقنى بەرگىن، — دەپ تورغاينى شاھزادىگە بېرىپتۇ. شاھزادە:

— سېنىڭ ھېلىقى ھەمراھىڭ قېنى؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئۇ ئاچچىقتا چىدىماي ئۆلۈپ قالدى، — دەپتۇ دىۋە. شاھزادە ئۇنىڭ سۆزىگە ئىشىنىپ:

— سەن ئادەمزاتقا زىيان يەتكۈزمەسلىككە ۋەدە بەر-سەڭ قالپىقىڭنى قايتۇرۇپ بېرىمەن، — دەپتۇ.

دىۋە ئادەمزاتقا زىيان يەتكۈزمەسلىككە ۋەدە بېرىپتۇ. شاھزادە ئۇنىڭ قالپىقىنى قايتۇرۇپ بېرىپتۇ. دىۋە قالپاق-نى بېشىغا كىيىپ كۆزدىن غايىب بوپتۇ.

شاھزادە بىلەن مەلىكە ئاخىر يۇرتىغا قايتىپ كېلىپ، شاھ ۋە ناۋاي بىلەن كۆرۈشۈپتۇ. پادىشاھ بالىلىرى بىلەن قايتا جەم بولغانلىقىغا خۇشال بولۇپ، كاتتا توي قىلىپ بېرىپتۇ.

كۈنلەر، ھەپتىلەر ئۆتۈۋېرىپتۇ. شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە شاھزادىنىڭ چۈشىگە ئۆز ئاتا - ئانىسى كىرىپتۇ. شاھزادە ئۆز يۇرتى، ئۆز ئاتا - ئانىسىنى سېغىنىپ، ئۆزىنى ئاشكارىلاپ، پادىشاھتىن ئىجازەت سوراپتۇ. پادىشاھ شاھزادىنىڭ ئۆز شەھىرىگە قايتىشىغا رۇخسەت قىپتۇ. شاھزادە پادىشاھ بىلەن خوشلىشىپ، مەلىكە بىلەن بىللە ئۆز شەھىرىگە قاراپ يولغا چىقىپتۇ. ئۇ ئۇزۇن يوللارنى كەينىدە قالدۇرۇپ، ئۆز شەھىرىگە ئامان - ئېسەن يېتىپ بېرىپ، شاھ ئاتىسى، خانىش ئانىسى بىلەن خۇشال كۆرۈشۈپتۇ. شەھەر خەلقى شاھزادىنىڭ قايتىپ كەلگىنىگە تەنتەنە قىپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن شاھزادە ئۆمرىنى ئۆز يۇرتىدا ئاتا - ئانىسى، ئامراق ئايالى بىلەن خاتىرجەم ئۆتكۈزۈپتۇ.

ئاق كۆڭۈل دېھقان

ئۆتكەن زاماندا ناھايىتى ئادىل بىر پادىشاھ بار ئىد-
كەن، ئۇ خەلقنىڭ يىغىنچىلىك مۇلكىگىمۇ زىيان يەتكۈز-
مەيدىكەن، شۇڭا كىشىلەر ئۇ پادىشاھنى بەكمۇ ياخشى كۆ-
رىدىكەن.

كۈنلەردىن بىر كۈنى، شۇ ئەلدە ياشاۋاتقان بىر كىشى
باشقا ھۈنەر قىلماقچى بولۇپ، بىر پارچە يېرىنى دېھقان
قوشنىسىغا سېتىپتۇ. ئەتىياز كىرىشى بىلەنلا يەر سې-
تىۋالغۇچى دېھقان قوش ھەيدەشكە كىرىشىپتۇ. چۈش
مەزگىللىرىگە كەلگەندە، قوشنىڭ چىشى بىرنەرسىگە تاقى-
لىپ قاپتۇ. دېھقان قارىغۇدەك بولسا، بىر كېسەك چىقىپ-
تۇ، كېسەكمۇ شۇنداق قاتتىق بولارمۇ، دەپ يەرگە بىر
ئۇرسا، ئۇستىدىن لاي ۋە توپىلار ئۇۋۇلىپ چۈشۈپ، ئىچى-
دىن كۆزنى چېقىپ تۇرىدىغان بىر كېسەك ئالتۇن چىقىپ-
تۇ. دېھقان شۇ يەردىلا ئۇيلارنى قوشتىن چىقىرىپ، ھېلى-
قى يەر ساتقان كىشىنى ئىزدەپ تېپىپ:

— سېنىڭ ساتقان يېرىڭنى بۈگۈن ھەيدەۋاتقىنىمدا

بىر كىسەك ئالتۇن چىقتى، بۇ يەر ئەسلى سىنىڭ بولغىنى ئۈچۈن ئالتۇننى ساڭا ئەكەلدىم، — دەپ، ئالتۇننى يەر ساتقۇچىغا ئۇزىتىپتۇ. يەر ساتقۇچى ئادەم هاڭ - تاڭ بولۇپ تۇرۇپ قىلىپ:

— ئۇ يەر مەندە نەچچە يىللاپ تۇردى، مەنمۇ شۇ يەرنى نەچچە ئون قېتىملاپ هەيدىدىم، لېكىن بۇ ئالتۇن ماڭا يولۇقمىغان، مەن يەرنى ساتقاندىن كېيىن ساڭا يولۇقۇپتۇ. بۇنى ساڭا بۇيرۇغانىكەن، سەن ئېلىشىڭ كېرەك! — دەپ، ئالتۇننى دېهقانغا قايتۇرۇپتۇ. دېهقان سۆزىدە چىڭ تۇرۇپ ئالتۇننى ئالغىلى ئۇنىماپتۇ. يەر ساتقۇچى:

— سەن يەرنى سېتىۋېلىپ هەيدەۋاتقىنىڭدا چىققان تۇرسا، بۇ ئالتۇننى سەن ئېلىشىڭ كېرەك! — دەپ تۇرۇۋاپتۇ. ئاخىر بۇلار مەسلىهەتلىشىپ: «بۇنى پادىشاهقا بېرەيلى، خەزىنىگە سالسۇن» دېيىشىپ، پادىشاهنىڭ ئالدىغا ئاپىرىپ، بولغان ۋەقەنى بايان قىپتۇ. پادىشاه بۇ ئىككى ئاق كۆڭۈل كىشىنىڭ ئىشىدىن تەسىرلىنىپ:

— بۇنى مەنمۇ ئالمايمەن، چۈنكى بۇ سىلەرنىڭ هەققىڭلار. ئەمما، ئىككىڭلارنىڭ گېپىگە قارىغاندا هەر ئىككىڭلارمۇ ئالمىغۇدەكسىلەر، بۇنى ئەمىسە مۇنداق هەل قىلايلى، — دەپتۇ، ئاندىن ئۇلارنىڭ بالىلىرىنىڭ بار - يوقلۇقىنى سوراپتۇ.

— دۇنيالىقتا بەش ياشقا كىرگەن بىر قىزىم بار، — دەپتۇ يەر ساتقۇچى.

— يەتتە ياشقا كىرگەن بىرلا ئوغلۇم بار، — دەپ-
تۇ يەر ئالغۇچى.

— ئۇنداق بولسا، ئىككىڭلار قۇدا بولۇڭلار ۋە هازىر-
دىن باشلاپ توختاملىشىپ قويۇڭلار، بالىلىرىڭلار چوڭ بو-
لۇپ، بىللە ياشىغاندىن كېيىن، بۇ ئالتۇننى شۇلار ئىش-
لەتسۇن. بۇ توختام بىلەن ئالتۇننى مەھەللىدىكى دىيا-
نەتلىك بىر كىشىگە تاپشۇرۇڭلار، شۇ ساقلاپ قويسۇن، —

دەپتۇ پادىشاھ.

ئۇلار پادىشاھنىڭ دېگەنلىرىگە رازى بولۇپ قايتىپتۇ ۋە پادىشاھنىڭ دېگەنلىرىنى ئورۇنداپتۇ.

بىرنەچچە يىلدىن كېيىن قىز بىلەن ئوغۇلنىڭ دادىلىرى كېسەل بولۇپ ئۆلۈپ كېتىپ، بالىلىرى دادىلىرىنىڭ ۋەسىيىتى بويىچە بىر - بىرى بىلەن نىكاھلىنىشىپتۇ. بىر كۈنى مەھەللىدىكى بىر مويسىپىت كىشى بۇلارنىڭ ئۆيىگە كىرىپ، بىر كېسەك ئالتۇننى ئىككىسىگە تاپشۇرۇپتۇ. قىز بىلەن ئوغۇل بۇ ئەھۋالنى ئۇقۇپ ئويلىنىپ قاپتۇ. بىر چاغدا يىگىت خوتۇنىغا:

— دادىلىرىمىز قىرىغىنىغا قارىماي تەييار دۇنيانى ئىشلەتمەپتىكەن. بىز ياش تۇرۇپ تەييارغا ئىگە بولىمىزمۇ؟ — دېگەنىكەن، خوتۇنىمۇ ئۇنىڭ سۆزىگە قوشۇلۇپتۇ. ئىككىسى بۇ كېسەك ئالتۇننى ئېلىپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ. پادىشاھ ئۆلۈپ كېتىپ، ئوغلى پادىشاھلىق قىلىۋاتقانىكەن، ئەمما ئاۋۋالقى پادىشاھنىڭ ۋاقتىدىكى ۋەزىر ھېلىمۇ بار ئىكەن. ئۇ ۋەزىر پادىشاھنىڭ ئوغلىغا ئۆتكەن ۋەقەنى ئېيتىپ بېرىپتۇ.

— داداممۇ بۇنى ئېلىشنى لايىق كۆرمەي، سىلەرگە قالدۇرۇپتىكەن، — دەپتۇ ئۇ، — سىلەرنىڭ ساپ كۆڭلۈڭلار ماڭىمۇ تەسىر قىلدى. ئەمدى بۇنى مۇشۇنداق تالاش - تارتىش بىلەن ئىشلەتمىسەك، ھېچنېمىگە پايدىسى تەگمەيدۇ. ئۇنى قانداق ئىشلىتىش توغرۇلۇق ۋەزىر مەسلىھەت

بەرسۇن.

ئىككىيلەن بۇ سۆزگە رازى بولۇشۇپتۇ.

— بىزنىڭ پادىشاھىمىزدىن تارتىپ، — دەپ گەپ باشلاپتۇ ۋەزىر كۆزىگە ياش ئېلىپ، — ئاددىي پۇقراغىچە ھەممە ئادەم ئادىل، توغرا بولغانلىقتىن يۇرتمۇ پاراۋان، باي بولۇپ كەلدى. مەن بۇ ئاتا ـ بالا تۆت كىشىنىڭ ساپ كۆڭۈللۈكىدىن رازى، پادىشاھنىڭ ئادىللىقىدىن رازى. ئەمدى بۇ كېسەك ئالتۇنغا بىر باغ بىنا قىلدۇرايلى، ئۇ ـ نىڭدا دۇنيادىكى ھەممە مېۋە بار بولسۇن، بۇ باغ خەلقنىڭ بولسۇن، بۇ باغنىڭ مېۋىلىرىنى خەلق يېسۇن.

بۇ گەپكە پادىشاھمۇ، ئەر ـ خوتۇنمۇ رازى بوپتۇ. شۇ ـ نىڭ بىلەن بۇ ئالتۇننىڭ بەدىلىگە شۇنداق چوڭ باغ بىنا قىلىنىپتۇكى، پۈتۈن يۇرت خەلقى ئۇ باغنىڭ مېۋىلىرىنى يېسىمۇ تۈگىمەپتۇ.

ئات باقار

بۇرۇن، بۇرۇن، بۇرۇنكەن،
ئات ئېغىلى ئورۇنكەن.
ئات باقارنىڭ باققىنى
بوز ئات بىلەن تورۇقكەن.

بىر پادىشاھنىڭ ئىككى ياخشى ئېتى بولۇپ، بىرى بوز، بىرى تورۇقكەن. پادىشاھ بۇ ئىككى ئېتىنى تولىمۇ ياخشى كۆرىدىكەن، شۇڭا ئىككى ئاتقا خاس ئات باقار تاللاپ، باشقا ئاتلاردىن ئايرىپ باقتۇرىدىكەن. ئات باقار ئىككى ئاتنىڭ ئەھۋالىنى ھەر ئون بەش كۈندە بىر قېتىم پادىشاھقا مەلۇم قىلىپ تۇرىدىكەن. شۇڭا، پادىشاھ ئات باقارغا ئىشىنىدىكەن ۋە ئۇنى: «راستچىل ئادەم» دەپ بىلىدىكەن.

بىر كۈنى پادىشاھ ئەمەلدارلىرى بىلەن سۆھبەتلىشىپ ئولتۇرۇپ، ئات باقارنى: «زادىلا يالغان ئېيتمايدىغان ئادەم» دەپ تەرىپىنى قىپتۇ. شۇئان ئوڭ قول ۋەزىر ئورنىدىن

تۇرۇپ:

— مەن يالغان ئېيتقۇزسام، قانداق قىلىسىز؟ — دەپتۇ پادىشاھقا. پادىشاھ:

— يالغان ئېيتقۇزساڭ پادىشاھلىقىمنى بېرىمەن، ئېيتقۇزالمىساڭ كاللاڭنى ئالىمەن! — دەپتۇ. ئوڭ قول ۋەزىر بۇنىڭغا رازى بوپتۇ. پادىشاھنىڭ ئەمرى بىلەن كۆپ-چىلىك بىر پۈتۈك پۈتۈپتۇ، ھەممىسى ھەقدارلىقى ھەققىدە مۆھرىنى بېسىپتۇ، مۆھرى يوقلىرى بارمىقىنى بېسىپتۇ.

شۇنىڭدىن كېيىن ئوڭ قول ۋەزىر ئات باقارغا قانداق قىلىپ يالغان ئېيتقۇزۇشنىڭ چارىسىنى ئويلاپتۇ. ئۇ ئات باقارنىڭ يېنىغا بېرىپ، بوز ئات بىلەن تورۇق ئاتنىڭ ئەھۋالىنى سوراپتۇ، ئاندىن ئات باقارغا:

— سەن بۈگۈندىن باشلاپ بۇ ئىككى ئاتنى يوقات! — دەپتۇ. ئات باقار ھەيران بولۇپ:

— قانداق يوقىتىمەن؟ يوقالسا، پادىشاھقا نېمە دەي-مەن؟ — دەپتۇ.

— يوقىتىش ئاسان، — دەپتۇ ئوڭ قول ۋەزىر، — مەن قىزىمنى ساڭا بېرىمەن، تويدا مۇشۇ ئىككى ئاتنى سويسەن، پادىشاھقا ئاتلار ئۆلۈپ قالدى دەيسەن، — دەپ-تۇ. ئات باقار ئۇزۇندىن بېرى ئوڭ قول ۋەزىرنىڭ قىزىغا غايىبانە ئاشىق بولۇپ يۈرگەنىكەن، شۇڭا نېرى - بېرى-سىنى ئانچە كۆپ ئويلىمايلا ئوڭ قول ۋەزىرنىڭ دېگىنىگە ماقۇل بوپتۇ. ئات باقار تويىنىڭ قەرەلى توشۇشتىن بىر

كۈن ئاۋۋال ئىككى ئاتنى ئوڭ قول ۋەزىرنىڭ ئۆيىگە ئەۋەتىپ بېرىپتۇ، ئىككى ئات سويۇلۇپ، گۆشى توي كۈنى جامائەتكە تارتىلىپتۇ. كەچتە نىكاھ ئوقۇلۇپ، ۋەزىرنىڭ قىزى ئات باقارنىڭ ئۆيىگە كۆچۈرۈلۈپتۇ.

توي ئۆتۈپ، ئاتلارنىڭ ئەھۋالىنى پادىشاھقا مەلۇم قىلىش ۋاقتى يېقىنلاشقانسېرى، ئات باقارنىڭ بېشىنىڭ ئىچىمۇ، تېشىمۇ قېتىپتۇ، پادىشاھقا نېمە دېيىش توغرىسىدا كۆپ ئويلىنىپتۇ، ئاخىر ئۇنىڭ كاللىسىغا مۇنداق بىر ئەقىل كىرىپتۇ:

ئۇ ئات ئېغىلىنىڭ نېرىسىدىكى دۆڭگە بىر تال ياغاچنى سانجىپتۇ، ياغاچقا ئۆزىنىڭ تۇمىقىنى كىيدۈرۈپتۇ، ئاندىن يېنىپ كېلىپ، يۈگۈرگەن پېتى ھېلىقى ياغاچنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ ـ دە، ئۇنى «پادىشاھ» بىلىپ:

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم، ھۆرمەتلىك شاھىم، — دەپتۇ بۇرۇنقى ئادىتى بويىچە.

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام، بوز ئات بىلەن تورۇق ئات ئامانمۇ؟ — دەپتۇ «پادىشاھ». ئات باقارنىڭ يۈرىكى «جىغ» قىلىپ، يۈزى ئوت ئاپتۇ. ئۇ ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ:

— ئۆلۈپ قالدى ! — دەپ بولۇپ: «ئاپلا، بۇ سۆزۈم قاملاشمىدى» دەپ بۇرۇلۇپ ئۆيىگە قايتىپتۇ.

ئەتىسى يەنە ھېلىقى ئۆزى ياساپ قويغان ياغاچنىڭ يېنىغا يۈگۈرۈپ بېرىپ:

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم، ھۆرمەتلىك شاھىم، — دەپ

سالام بېرىپتۇ. «شاھ» مۇ تۇنۇگۇنكىدەكلا:

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام، بوز ئات بىلەن تورۇق ئات ئامانمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئوغرى ئېلىپ كەتتى ! — دەپتۇ - دە: «ئاپلا، بۇ سۆزۈم تېخىمۇ قاملاشمىدى» دەپ، يەنە ئۆيگە يېنىپ كەتتۇ.

ئۆگۈنى يەنە ياغاچىنىڭ ئالدىغا بېرىپ سالام بېرىپتۇ. «شاھ» ئۇنىڭ سالىمىغا سالام قايتۇرۇپ، ئاتلارنىڭ ئەھۋالىنى سورىغانىكەن، ئات باقار:

— بوز ئات بىلەن تورۇق ئات ئۆلۈك قول ۋەزىرنىڭ قازىنىدا قاينىدى، ئات باقار ۋەزىرنىڭ قىزىنىڭ قوينىدا يايرىدى، — دەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن: «توغرا جاۋاب تاپتىم» دەپ، ئات باقارنىڭ كۆڭلى يو-

روُپ، خوُشال بولوُپ ئوّيىگە قايتىپتوُ.

ئاڭغىچە ئاتلارنىڭ ئەھۋالىنى پادىشاھقا مەلوُم قىلىش قەرەلى توشوُپتوُ. پادىشاھ ئوّتكەنكى ۋەدىسى بويىچە ھەممە ئەمەلدارلىرىنى يىغىپ ئولتوُروُپتوُ. ئات باقار ئوردىغا كىرىپ كەپتوُ ـ دە:

ــ ئەسسالاموُئەلەيكوُم، ھوّرمەتلىك شاھىم، ــ دەپ سالام بېرىپتوُ. پادىشاھ:

ــ ۋەئەلەيكوُم ئەسسالام، بوز ئات بىلەن توروُق ئات ئامانموُ؟ ــ دەپ سوراپتوُ. ئات باقار:

ــ بوز ئات بىلەن توروُق ئات ئوڭ قول ۋەزىرنىڭ قازىنىدا قايىنىدى، ئات باقار ۋەزىرنىڭ قىزىنىڭ قوينىدا يايرىدى، ــ دەپ راستىنى ئېيتىپتوُ. ئوڭ قول ۋەزىرنىڭ يوُرىكى پوكوُلداپ، چىرايى بىردىنلا تاتىرىپ كېتىپتوُ. پادىشاھ كوّپچىلىكتىن:

ــ راست ئېيتتىموُ، يالغانموُ؟ ــ دەپ سورىغانىكەن، كوّپچىلىك:

ــ راست، راستىنى ئېيتتى، ــ دېيىشىپتوُ.

پادىشاھ پوُتوُكچىنى چاقىرىپ، ھېلىقى پوُتوُكنى ئوقوُ- توُپتوُ، ۋەدە بويىچە جاللاتنى چاقىرىپ، باشقىلارنى ئازدوُ- روُپ، يالغان ئېيتىشقا دەۋەت قىلغان ئوڭ قول ۋەزىرنىڭ كاللىسىنى ئاپتوُ. راست سوّز ئات باقارنى ئوّزىگە ئوڭ قول ۋەزىر قىپتوُ. شوُنىڭ بىلەن ئات باقار ئات بېقىشتىن قوُتوُلوُپ قاپتوُ.

قۇدرەتنىڭ كەچۈرمىشلىرى

بار ئىكەنۇ يوق ئىكەن، ئاچ ئىكەنۇ توق ئىكەن، بۇرۇنقى زامانلاردا بىر تىلسىمات قاپاق بولغانىكەن. بۇ تىلسىمات قاپاققا بەند قىلىنغان بىر پەرىزات بولغانىكەن. شۇ زامانلاردا بىر ئەر - خوتۇن ياشىغان بولۇپ، ئۇلارنىڭ قۇدرەت ئىسىملىك يالغۇز ئوغلى بار ئىكەن، ئاتا - ئانىسى ئۇنى كۆز قارىچۇقىدەك ئاسرايدىكەن. كۈنلەردىن بىر كۈنى قۇدرەتنىڭ ئاتا - ئانىسى ئۇنى داڭلىق بىر مولىلامغا تاپشۇرۇپ، ئۇنىڭغا ياخشى تەلىم - تەربىيە بېرىشنى تاپىلاپتۇ.

قۇدرەتمۇ ئىلىم ئۆگىنىشكە قىزىقىپتۇ. ئۇ ئىلىمدىمۇ، ياشتىمۇ تازا بالاغەتكە يېتەي، دېگەن چاغدا تۇيۇقسىز ئۇنىڭ ئۇستازى قازا قىپتۇ. يېقىن ئەتراپتىكى باشقا موللىلارغا ئۇنىڭ تازا ئىخلاسى بولمىغانلىقتىن ئوقۇشتىن توختاپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە قۇدرەت چۈش كۆرۈپتۇ. چۈشىدە هۆسن - جامالدا تەڭدىشى يوق بىر ساھىبجامال قىز بىلەن پاراڭلىشىپ ئولتۇرغۇدەكمىش. ئۇ چۆچۈپ ئويـ

غىنىپ ئۆزىنىڭ چۈش كۆرگەنلىكىنى بىلىپ، شۇ كۈندىن باشلاپ چۈشىدە كۆرگەن قىزغا غايىبانە ئاشىق بوپقاپتۇ، قىزنىڭ ئىشقىدا ھەسرەت چېكىپ، رەڭگىرويى كۈندىن - كۈنگە سارغىيىپ كېتىپتۇ.

ئاي، يىللار ئۆتۈپ، قۇدرەتنىڭ يېشى يىگىرمىگە يې-تىپتۇ. ئاتا - ئانىسى ئۇنى ئۆيلۈك - ئوچاقلىق قىلىپ قويۇش كويىغا چۈشۈپتۇ ھەمدە نۇرغۇن گۈزەل قىزلارنى ئۇنىڭغا سايە قىپتۇ، بىراق قۇدرەت ئۇلارنىڭ ھېچقايىسى-سىنى ياقتۇرماپتۇ. بىر كۈنى قۇدرەتنىڭ ئاتىسى:

— ئوغلۇم، كۆزۈمنىڭ ئوچۇقىدا ئۆيلۈك - ئوچاقلىق بولغىنىڭنى بىر كۆرەي. ئاناڭ بىلەن ئىككىمىزدە ماغدۇر قالمىدى، بۈگۈن بار بولغىنىمىز بىلەن ئەتە يوق. سېنىڭ تويۇڭنى كۆرسەك بىئارمان كېتەر ئىدۇق، — دەپتۇ قۇد-رەتكە. قۇدرەت ئاتىسىنىڭ گېپىنى رەت قىلىشنى ئەپ كۆرمەي:

— بولىدۇ ئاتا، — دەپتۇ ئىتائەتمەنلىك بىلەن، — سىلەرنىڭ دېگىنىڭلارچە بولسۇن. پەقەت ماڭا بىرئاز مۆھ-لەت بېرىڭلار. مەن يېقىندا بىر چۈش كۆردۈم، چۈشۈمگە قارىغاندا، سەپەرگە چىقمىسام بولمايدۇ. مېنىڭ توي ئىـ-شىمنى مەن سەپەردىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، سىلەر-نىڭ دېگىنىڭلار بويىچە بىر تەرەپ قىلايلى.

ئاتىسى ئوغلىنىڭ گېپىگە رازى بولۇپ، سەپەر تەرەد-دۇتىنى قىلىشقا باشلاپتۇ.

ئاتا پاتىھە بېرىپ ئوغلىنى يولغا ساپتۇ. قۇدرەت يول يۈرۈپتۇ، يول يۈرگەندىمۇ مول يۈرۈپتۇ، قانچىلىغان چۆل - باياۋانلارنى بېسىپ ئۆتۈپتۇ. نىھايەت، ئاسمان - پەلەك بىر تاغقا يېتىپ كەپتۇ. بۇ تاغدا ھەر خىل يىرتقۇچ ھايۋانلار كۆپ ئىكەن. ئۇلارنىڭ دەھشەتلىك ھۇۋلاشلىرىنى ئاڭلىغان قۇدرەت بىرەر پاناھ جاي تېپىپ يوشۇرۇنۇش قارارىغا كەپتۇ. نۇرغۇن مۇشەققەتلەر بىلەن تاغنىڭ تۆپىسىگە چىقىپتۇ. تۇساتتىن ئۇنىڭ ئالدىدا ئاپئاق ساقىلى كۆكسىنى يېپىپ تۇرىدىغان بىر نۇرانە بوۋاي پەيدا بوپتۇ.

— ھەي ئوغلۇم، يولۇڭ قاياقققا؟ — دەپ سوراپتۇ بوۋاي قۇدرەتتىن.

— باشپاناھ ئىزدەپ يۈرىمەن، بوۋا، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ قۇدرەت.

— قەيەرلىكسەن؟ بۇ يەردە نېمە ئىش قىلىپ يۈرىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ بوۋاي.

— ئەسلىي شەھىرى ئاباتلىقمەن. بۇ يەردە قىلىدىغان ھېچقانداق ئىشىم يوق، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ قۇدرەت.

— ئەمدى نەگە بارماقچىسەن؟ — ياندۇرۇپ سوراپتۇ بوۋاي.

— ھەي بوۋا، قەيەرگە بېرىپ، قەيەردە تۇرۇشۇمنى ئۆزۈممۇ ئېنىق بىلمەيمەن. چۈشۈمدە بىر گۈزەل قىزنى كۆرۈپ ئۇنىڭغا ئاشىق بولۇپ قالدىم. قانداقلا بولمىسۇن شۇ قىزنى ئىزدەپ تاپماقچىمەن، — دەپتۇ قۇدرەت كۆڭلىدـ

دىكىنى بىر - بىرلەپ بايان قىلىپ.

— ئەي بالام، سەن بەكمۇ خەتەرلىك يولغا ئاتلىنىپ-سەن. سەن چۈشۈڭدە كۆرگەن قىز دېۋىلەر پادىشاھىنىڭ قىزى. دېۋىلەرنىڭ ماكانىغا بارغان كىشىلەرنىڭ ھېچقايىسىسى ئامان قايتمىغان. «يىگىت سۆزىدىن، يولۋاس ئىزىدىن قايتماس» دېگەن تەمسىل بار. نىيەت قىپسەن، ئەمدى يولۇڭدىن يانما ! مەن ساڭا يول كۆرسىتەي، — دەپتۇ بوۋاي، — مانا مۇشۇ يول بىلەن مېڭىۋېرىسەن. يولۇڭدا يەتتە تاغ ئۇچرايدۇ. ئوڭ تەرەپكە قاراپ ماڭساڭ، بىر چىغىر يول بار. ئەگەر ئادىشىپ سول تەرەپكە مېڭىپ قالساڭ، يالماۋۇزلار ماكانىغا بېرىپ قالىسەن. ئۇدۇل ماڭساڭ تاغنىڭ تۆپىسىگە چىقىسەن. بىراق، تاغنىڭ ئۇ تەرىپىدە چۈشىدىغان يول يوق. ئەگەر ئوڭ تەرەپتىكى چىغىر يول بىلەن ماڭساڭ، قېلىن قار - مۇزلۇقلار ئۇچرايدۇ. ئەمما، يول ئازابىدىن قورقما. بۇ يول سېنى دەريا بويىغا ئېلىپ بارىدۇ. دەريانى ياقىلاپ مېڭىۋېرىسەن. بىر جايغا بارغاندا دەريا ئىككىگە بۆلۈنىدۇ. دەريانىڭ ئوڭ تارمىقىدىن ئۆتۈپ كۈنپېتىش تەرەپكە قاراپ ماڭساڭ، يولۇڭدا ئاندا - ساندا قۇرۇغان دەرەخلەر ۋە تەرەپ - تەرەپتە قوم دۆۋىلىرى ئۇچرايدۇ. دەل شۇ يەردە يەر ئاستى شەھىرى بار. بۇ شەھەرنى ئادەمزات ئۇياقتا تۇرسۇن ئۇچار قۇشلارمۇ بىلمەيدۇ. شەھەرنىڭ دەرۋازىسى تىلسىم قىلىنغان. قۇمنىڭ ئارىسىدا چوڭ بىر تۈگمەن تېشى ئۇچرايدۇ. شەھەرنىڭ دەرۋازىسى

شۇ يەردە. ئەمما، يەر ئاستى شەھىرىگە چۈشكۈچە قىرىق
بىر دەرۋازىدىن ئۆتۈشكە توغرا كېلىدۇ. ھەربىر دەرۋازىغا
بىردىن قۇلۇپ سېلىنغان، قۇلۇپلارنىڭ رەڭگى بىر - بىـ-
رىگە زادىلا ئوخشاشمايدۇ، ھەربىر قۇلۇپنىڭ ئۆز ئاچقۇچى
بار. ئاچقۇچلار تۈگمەن تېشىنىڭ ئاستىغا باستۇرۇپ قو-
يۇلغان. ئاچقۇچلارنى ئېلىش ئۈچۈن تۈگمەن تېشىنى ئوڭ
تەرەپكە ئايلاندۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ. ئەگەر ئادىشىپ سول
تەرەپكە ئايلاندۇرۇپ قويساڭ، ئاچقۇچلار بىر - بىرىگە ئۇ-
رۇلۇپ جاراڭلاپ، ئەتراپنى غەلىتە ئاۋازلار قاپلاپ كېتىدۇ.
ئۇ چاغدا يىرتقۇچ ھايۋانلار سېنى پارە - پارە قىلىۋېتىدۇ.
ئۇنىڭ ئۈستىگە، تاش جايىدىن قوزغىلىپ كېتىپ دەرۋازا
ئېچىلمايدۇ، ئاچقۇچلارنىمۇ تاپالمايسەن. شۇنىڭ ئۈچۈن
ئالدىرىماستىن تاشنى ئوڭ تەرەپكە قىرىق بىر قېتىم
ئايلاندۇرسەن، ئاچقۇچلار ئۆزلۈكىدىن قولۇڭغا چىقىدۇ.
دىۋىلەر دەرۋازىنىڭ ئېچىلغانلىقىنى سەزمەيدۇ. دەرۋازىلارنى
ئېچىشتىن بۇرۇن قۇلۇپ ۋە ئاچقۇچلارنىڭ رەڭگىگە
ئوبدانراق قارا. ئەگەر ھەربىر قۇلۇپقا ئۆز ئاچقۇچىنى
سالمىساڭ، يەنە غەلىتە ئاۋازلار پەيدا بولىدۇ. قىرىق بىر
قۇلۇپنىڭ قىرىق بىر خىل سىرى بار. ئەگەر قۇلۇپ قارا
بولسا، ئاق رەڭلىك ئاچقۇچ بىلەن ئېچىلىدۇ. قىزىل رەڭ-
لىك قۇلۇپنىڭ ئاچقۇچى ھاۋا رەڭ بولىدۇ. ئاچقۇچلارنىڭ
رەڭگى قۇلۇپلارنىڭ رەڭگىنىڭ ئەكسىچە بولىدۇ. قۇلۇپلارغا
ئاچقۇچ سېلىنغاندىن كېيىن ئوڭ تەرەپكە قىرىق بىر

قېتىم ئايلاندۇرسەن، شۇ چاغدىلا دەرۋازىلار جىمجىت ئې-
چىلىدۇ. دەرۋازا ئېچىلغاندىن كېيىن چوقۇم ئالدى بىلەن
دەرۋازا ئىچىگە ئوڭ پۇتۇڭ بىلەن قەدەم قوي، ئەگەر سول
پۇتۇڭ بىلەن قەدەم قويساڭ، دەرۋازا يېپىلىپ سېنى قى-
سىۋالىدۇ - دە، دىۋىلەر ئويغىنىپ سېنى تىتىپ تاشلايدۇ.
قىرىق بىرىنچى دەرۋازىنى ئېچىپ ئىچكىرىگە كىرسەڭ،
ئوڭ تەرەپتە قىرىق بىر قاپاق بار، قاپاقلارمۇ بىر - بى-
رىگە ئوخشاشمايدۇ. ئەمما، بۇ قاپاقلارنىڭ ئارىسىدا بىرى-
نىڭ بوينىنىڭ يۇقىرى تەرىپى بىر قارساڭ ئانارغا، بىر
قارساڭ ئالمىغا ئوخشايدۇ. شۇ قاپاقنى سول قولۇڭغا ئال-
غىن - دە، ئوڭ قولۇڭنىڭ ئوتتۇرا بارمىقى بىلەن قىرىق
بىر قېتىم چېكىپ، ئوڭ تەرەپكە قىرىق بىر قېتىم
ئايلاندۇر. شۇندىلا ئۇنىڭ ئېغىزى ئېچىلىپ، سەن چۇشۇڭ-
دە كۆرگەن قىز چىقىپ كېلىدۇ. خەير، ئىشىڭ ئوڭدىن
كەلسۇن، — دەپ بوۋاي كۆزدىن غايىب بوپتۇ.

قۇدرەت بوۋاي كۆرسەتكەن يول بىلەن مېڭىۋېرىپتۇ،
نۇرغۇن تاغ، دەشتۇ باياۋان، دەريالاردىن ئۆتۈپتۇ، نۇرغۇن
بالا - قازادىن قۇتۇلۇپ قۇملۇقنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى تۈگ-
مەن تېشىنى تېپىپتۇ. ئۇنى بوۋاي ئېيتقاندەك ئوڭغا
ئايلاندۇرۇپ ئاچقۇچلارنى قولغا چۈشۈرۈپتۇ. دەرۋازىلارنى
ئېھتىيات بىلەن ئېچىپ قىرىق بىرىنچى ئۆيگە كىرىپتۇ.
قىرىق بىر قاپاقنىڭ ئارىسىدىن بوۋاي ئېيتقان قاپاقنى
تېپىپ قىرىق بىر قېتىم چېكىپتۇ - دە، ئوڭ تەرەپكە

ئايلاندۇرۇپتۇ، قاپاقنىڭ بېشىنى قىرىق بىرىنچى قېتىم ئايلاندۇرۇۋاتقاندا: «توختاڭ، مەن مۇشۇ يەردە» دېگەن ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ ۋە قاپاقنىڭ ئاغزى ئېچىلىپ، ئىچىدىن بىر ساھىبجامال قىز چىقىپتۇ. قۇدرەت قىزنى كۆرۈپ ھوشىنى يوقىتىپ يىقىلىپتۇ. قىز بولسا قۇدرەتنى بىر ئەپسۇن بىلەن ھوشىغا كەلتۈرۈپتۇ. قىز قۇدرەتنىڭ كۆكسىگە بېشىنى قويۇپ:

— بۇ يەردە ئادەمزاتنىڭ ياشىشى مۇمكىن ئەمەس، بىز بۇ يەردىن تېزرەك كېتەيلى. ئادەملەرنىڭ ئارىسىدا ئەركىن - ئازادە ياشايلى، — دەپتۇ.

— مەنمۇ شۇ نىيەتتە سىزنى ئەكەتكىلى كەلگەنمەن، — دەپتۇ قۇدرەت ۋە قىزنى يېتىلەپ يەر ئۈستىگە ئېلىپ چىقىپتۇ. ھەممە دەرۋازىنى قۇلۇپلاپ، ئاچقۇچلارنى تۇگمەن تېشىنىڭ ئاستىغا ئاۋۋالقىدەك باستۇرۇپ قويۇپتۇ.

قۇدرەت بىلەن قىز ئۇزاق يول يۈرۈپ، ئاخىر بىر دەشت - باياۋانغا يېتىپ كەپتۇ. قۇدرەت ئاچلىق ۋە ئۇسسۇزلۇقتىن ھالسىراپ ھوشىدىن كېتىپ يىقىلىپتۇ. قىزنىڭ ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىپ دەرھال كۆز يېشى قىلىپ ئەپسۇن ئوقۇپتۇ، شۇ ھامان چۆل ياپيېشىل مايسىلار بىلەن قاپلىنىپتۇ. ئەتراپتا تۈرلۈك - تۈمەن چېچەكلەر ئېچىلىپ، خىلمۇخىل مېۋىلەر پىشىپ كەتكەن، سۇپسۈزۈك سۇلار ئېقىپ تۇرغان باغ پەيدا بوپتۇ. قىز قۇدرەتنى باغنىڭ ئىچىدىكى شىپاڭغا ياتقۇزۇپتۇ. قۇدرەت ھوشىغا كې-

لىپ كۆزىنى ئاچ-سا، ئاجايىپ گۈزەل باغنىڭ ئىچىدە ياتقۇدەك. ئىككىسى بۇ يەردە خۇشال - خۇرام ياشاشقا باشلاپتۇ. ئارىدىن خېلى ۋاقىتلار ئۆتكەندىن كېيىن، قۇدرەت ئەتراپتا يۇرت بار - يوقلۇقىنى بىلىپ كېلىش ئۈچۈن سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ. قىز ئۇنى دەريا بويىدا ئۇزىتىپ قاپتۇ. شۇ چاغدا بىر قېرى كەمپىر كېلىپ، ئۇنىڭ كىملىكىنى سوراپ، شېرىن سۆزلەر بىلەن هال - ئەھۋال سوراپتۇ، قۇدرەتنىڭ قەيەرگە، نېمە ئىش بىلەن كەتكەنلىكىنى ناھايىتى زەن سېلىپ تىڭشاپتۇ. قىز ئۇنىڭ جادۇگەر ئىكەنلىكىنى بىلمىگەچكە، بېشىدىن ئۆتكەن-لەرنى بىر - بىرلەپ سۆزلەپ بېرىپتۇ.

— خېنىم، سىزگە جېنىم پىدا بولسۇن. گەرچە ھۆسن - جامالدا تەڭداشسىز، پەرى سۈپەت قىز بولسى-ڭىزمۇ، بىر ئەيىبىڭىز بار ئىكەن، — دەپتۇ جادۇگەر ئۆ-زىنى قىزغا مېھرىبان كۆرسىتىپ، — چېچىڭىز ۋاقىت-سىز چۇشۇشكە باشلاپتۇ. ئەگەر مۇشۇ دەريانىڭ سۈيىدە بېشىڭىزنى يۇسىڭىز، چېچىڭىز باشقىدىن قويۇق چىقىدۇ.

قىز باش يۇيماقچى بولۇپ دەرياغا ئېڭىشىپتۇ. جادۇ-

گەر بۇ پەيتنى غەنىيمەت بىلىپ، ئۇنى دەرياغا ئىتتىرىۋې-
تىپتۇ. قىز سۇدا بىر چۆكۈپ - بىر لەيلەپ ئېقىشقا
باشلاپتۇ. جادۇگەر قىزنىڭ ئۆلمەي قېلىشىدىن ئەنسىرەپ،
بىر ئەپسۇن بىلەن ئۇنى ئاتقا ئايلاندۇرۇۋېتىپتۇ. جادۇگەر
دەرھال قىزنىڭ كىيىملىرىنى كىيىپ ئۆزىنى پەردازلاپتۇ.

ئارىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتۈپ، قۇدرەت سەپەردىن قايت-
تىپ كەپتۇ. جادۇگەر قىزنىڭ سىياقىدا ئۇنىڭ ئالدىغا
چىقىپتۇ. قۇدرەت سىنچىلاپ قارىسا، ئۆزىنىڭ سۆيۈملۈك
ئايالىغا زادىلا ئوخشىماسمىش. قۇدرەت، بۇ يەردە بىزدىن
باشقا بىرەر ئادەمزات بولمىسا، يېقىن ئەتراپتا ھېچكىم
ياشىمىسا، بۇ قانداق سىر بولدى، ئەجەب ئىش، ئۇ بىر-
قانچە كۈن ئىچىدىلا شۇنچە ئۆزگىرىپ كېتەرمۇ، يۈزلىرى
پۈرلىشىپ، رەڭگىدە قان قالماپتۇ، قارىسا ئادەم قورقىدۇ،
بۇ زادى نېمە ئىشتۇ، دېگەنلەرنى كۆڭلىدىن كەچۈرۈپتۇ.
جادۇگەر ئۇنىڭ گۇمانلىنىۋاتقانلىقىنى سېزىپ، چېچىنى
يۇلۇپ يىغلاشقا باشلاپتۇ.

— سىزگە نېمە بولدى؟ نېمىگە يىغلايسىز؟ — دەپ
سوراپتۇ قۇدرەت.

— مەن يىغلىماي كىم يىغلىسۇن؟ — دەپ ۋايساپتۇ
جادۇگەر، — سىز مېنى مىڭ بىر جاپا بىلەن ئەكەلگەنىد-
دىڭىز، ئەمدى قارىغۇڭىزمۇ كەلمەيۋاتىدۇ. سىز سەپەرگە
كەتكەن كۈندىن باشلاپ گېلىمدىن سۇمۇ ئۆتمىدى، يولد-
ڭىزغا تەلمۈرۈپ كۆزۈم ئۇيقۇ كۆرگىنى يوق. يالغۇزلۇقتا

ھەسرەت چېكىپ رەڭگىرويىم سامان بولدى. شۇنچە كۆيۈپ
گىنىم يەتمىگەندەك، ئەمدى مېنى خارلاۋاتامسىز؟

جادۇگەر قۇدرەتنىڭ كۆكسىگە بېشىنى قويۇپ ئۆكسۈپ - ئۆكسۈپ يىغلاپتۇ. قۇدرەتنىڭ ئۇنىڭغا رەھمى كېلىپ كۆڭلى ئېرىپتۇ. ئۇلار يەنە بىرگە ياشاشقا باشلاپتۇ.

ئارىدىن تالاي كۈنلەر، ئايلار ئۆتۈپتۇ. بىر كۈنى سەھەردە قۇدرەت ھويلىغا چىقسا، ئېغىلدا ئاتنىڭ كىشنىگىنى ئاڭلىنىپتۇ. كىرىپ قارىسا، بىر ئاق ئارغىماق تېپىچەكلەپ تۇرغۇدەك. ئارغىماق قۇدرەتنىڭ كۆزىگە ئىسسىق كۆرۈنۈپتۇ، بىراق ئۇنىڭ قەيەردىن پەيدا بولۇپ قالغانلىقىنى ئويلاپ تېگىگە يېتەلمەپتۇ. شۇ تەرىقىدە كۈنلەر يەنە ئۆتۈپتۇ. جادۇگەر تائامنى كۆرسە ھۆ تۇتىدىغان ئادەتنى چىقىرىپتۇ.

— نېمە بولدى؟ نېمىشقا تاماق يېمەي ئۆزىڭىزنى قىينايسىز؟ — دەپ سوراپتۇ قۇدرەت ئۇنىڭدىن تەشۋىشلىنىپ.

— تاماقنىڭ ھىدى دىمىغىمغا ئۇرۇلسىلا كۆڭلۈم ئايىنىيدۇ، — دەپتۇ جادۇگەر.

— كۆڭلىڭىز نېمىنى تارتىدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ قۇدرەت.

ئېغىلدا پەيدا بولۇپ قالغان ئارغىماقنىڭ ئۆزى سېھىرلەپ ئاتقا ئايلاندۇرۇۋەتكەن قىز ئىكەنلىكىنى بىلگەن جادۇگەر:

— ئاق ئاتنىڭ گۆشىنى كۆڭلۈم تارتىدۇ، شۇ ئاتنى سويۇپ گۆشىنى پىشۇرۇپ بەرسىڭىز، — دەپتۇ يىغلامسىراپ.

قۇدرەت ئاتخانىغا كىرسە ئارغىماقنىڭ كۆزلىرى چاقناپ، خۇددى ئاسمانغا ئۇچۇپ كېتىدىغاندەك ئەلپازدا چاپچىپ تۇرارمىش. بۇنى كۆرۈپ قۇدرەتنىڭ ئاتنى ئۆلتۈرۈشكە كۆڭلى قىيماي قايتىپ چىقىپتۇ.

— ئاتنى ئۆلتۈرۈشكە زادىلا كۆڭلۈم بارمايۋاتىدۇ، ئۇنىڭ ئورنىغا باشقا گۆش تېپىپ بېرەي، — دەپتۇ قۇدرەت جادۇگەرگە.

— سىزگە مەندىن ئات ئەلا ئىكەن - دە. مەن سىزگە ئەگىشىپ ئاتا - ئانامنى تاشلاپ بۇ يەرگە كەلدىم، سىز بولسىڭىز مېنى بىر ئاتچىلىكمۇ كۆرمەيۋاتىسىز. مېنى بۇنچىلىك قىينىغاندىن كۆرە دەرياغا تاشلىۋېتىڭ، — دەپ داد - پەرياد سېپتۇ جادۇگەر. قۇدرەت نائىلاج ئاتنى سويۇپ گۆشىنى پىشۇرۇپ بېرىپتۇ.

ئارىدىن كۆپ ئۆتمەي ئاتنىڭ قېنى تۆكۈلگەن جايدىن بىر تۈپ ئالما ئۈنۈپ چىقىپتۇ. ئالما چېچەكلەپ مېۋە بېرىپتۇ. ئارىدىن يىل ئۆتۈپتۇ، جادۇگەر قوشكېزەك تۇغۇپتۇ. بالىنىڭ بىرى ئوغۇل، بىرى قىز ئىكەن. بىر كۈنى ئۇ:

— بالىلارغا بۆشۈك كېرەك، ئالمىنىڭ ياغىچىدىن بۆشۈك ياساپ بېرىڭ، — دەپتۇ.

— بۆشۈكنى باشقا ياغاچتا ياسىسامۇ بولىدۇ. ھويلىدىمىزغا ھۆسن قوشۇپ تۇرغان بۇ ئالمىنى كېسىشنىڭ نېمە ھاجىتى؟ — دەپ ئېتىراز بىلدۈرۈپتۇ قۇدرەت.

— قانداق بىمپەھىم ئادەمسىز؟ — دەپتۇ جادۇگەر، — بالىڭىزنى شۇ دەرەخچىلىك كۆرمەمسىز؟

قۇدرەت نائىلاج بىر شەھەرگە بېرىپ بۆشۈك ياسايدىغان بىر ئۇستا تېپىپتۇ ـ دە، ئۆيگە باشلاپ كەپتۇ. ئۇستام ئالمىنى كېسىپ بۆشۈك ياساشقا كىرىشىپتۇ. ئۇنىڭ غوللىرىنى ھەرىدەپ يونۇۋاتسا، ئىچىدىن دۆشە قىلغىلى بولغۇدەك چاققانغىنە بىر بۆلىكى ئۆزلۈكىدىن ئاجراپ چىقىپتۇ. ئۇستا بۆشۈكنى ياساپ بولۇپ ھېلىقى دۆشىنى ئۆيگە ئېلىپ كېتىپ، ھېچكىمگە كۆرسەتمەي ئۇن ساندۇقىنىڭ ئىچىگە يوشۇرۇپ قويۇپتۇ، ئەتىسى بالا ـ چاقىلىرى بىلەن ئېتىزغا ئىشلىگىلى كېتىپتۇ. كەچقۇرۇن ھېرىپ ـ چارچاپ قايتىپ كەلسە ئۆيلەر رەتلىك يىغىشتۇرۇلغان، ئايئاق داستىخاندا ھورى چىقىپ تۇرغان تۇرلۇك ـ تۈمەن تائاملار تەييار تۇرغۇدەك. ئۇستا بۇ سىرنىڭ تېگىگە يېتەلمەي ھەيران بوپتۇ، ئەمما ئۇن ساندۇقىنى ئېچىپ بېقىش ئۇنىڭ خىيالىغىمۇ كەلمەپتۇ. شۇ تەرىقىدە كۈنلەر ئۆتۈۋېرىپتۇ. بىر كۈنى ئۇستا ئېتىزلىقتا بارماي ئىشىكنىڭ يوچۇقىدىن ماراپ تۇرغانىكەن، ساندۇقنىڭ ئىچىدىن ئاي دېسە ئاغزى بار، كۈن دېسە كۆزى بار بىر گۈزەل قىز چىقىپ كەپتۇ ۋە ئۆينى سىيرىپ ـ سۈپۈرۈپتۇ، بىردەم-

دىلا تائاملارنى پىشۇرۇپ داستىخانغا قويۇپتۇ. ئۇستا دەل شۇ چاغدا ئىشىكنى ئېچىپ ئۆيگە كىرگەنىكەن، قىز ساندۇقنىڭ ئىچىگە كىرىپ كۆزدىن غايىب بوپتۇ.

— ئەي جامالىدىن نۇر ياغدۇرغان گۈزەل پەرىزات، ماڭا كىملىكىڭىزنى ئېيتىپ بېرىڭ، قانداق تەلىپىڭىز بولسا ئېيتىڭ، قولۇمدىن كېلىشىچە بەجا كەلتۈرەي، — دەپ ئىلتىجا قىپتۇ ئۇستا.

بىردىن ساندۇقنىڭ ئىچى يورۇپ، نۇرانە چىراي قىز چىقىپتۇ. ئۇستا بىلەن قىز سالاملاشقاندىن كېيىن، خۇددى ئاتا ـ بالىدەك يانمۇيان ئولتۇرۇپ مۇڭدىشىپتۇ. قىز بېشىدىن ئۆتكەن كەچۈرمىشلىرىنى بىر ـ بىرلەپ بايان قىپتۇ. ئۇستا بۇنى ئاڭلاپ ئىنتايىن تەسىرلىنىپتۇ ۋە قۇدرەتنى خەۋەردار قىلىش ئۈچۈن دەرھال سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ. قۇدرەتنىڭ ئۆيىگە بېرىپ، بولغان ئەھۋالنى ئۇنىڭغا دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان قۇدرەت خۇددى قانات چىقىرىپ ئۇچقان قۇشتەك يۈرۈپ قىزنىڭ يېنىغا كەپتۇ. ئۇلار ئىنتىزارلىق ئىچىدە كۆرۈشۈپ ھال ـ ئەھۋال سورىشىپتۇ. قۇدرەت جادۇگەرنىڭ سېھرىگە ئالدىنىپ قالغانلىقى ئۈچۈن قىزدىن ئەپۇ سوراپتۇ. ئۆيىگە قايتىپ بېرىپ جادۇگەرنى ۋە بالىلىرىنى تۇتۇپ، ھەرقانچە يالۋۇرۇپ ـ يېلىنغىنىغا قارىماي ئادەم قەدىمى يەتمەس دەشت ـ باياۋانغا ئاپىرىپ جىنىدىن جۇدا قىپتۇ ـ دە، يىقىن ـ يىراقتىكى جامائەتنى چاقىرىپ توي مەرىكىسى ئۆتكۈزۈپ، قىز بىلەن يەنە

خۇشال ـ خۇرام جەم بوپتۇ، ئاندىن ئۇلار مەسلىھەتلە-
شىپ، باشقا بىر شەھەرگە كۆچۈپ بېرىپتۇ. ئەمما، ئارىدىن
ئانچە ئۇزۇن ئۆتمەي بۇ شەھەرگە باشقا بىر مەملىكەتنىڭ
پادىشاھى ئۇرۇش ئېلان قىپتۇ. قورال كۆتۈرۈشكە قۇربى
يېتىدىغانلىكى ئەركەكلەرنىڭ ھەممىسى ئۇرۇشقا سەپەرۋەر
قىلىنىپتۇ. قۇدرەتمۇ ئەل قاتارى جەڭگە ئاتلىنىپتۇ.
بىراق، دۈشمەن كۈچلۈك كېلىپ، نۇرغۇن يەرلەرنى ئىشغال
قىلىۋاپتۇ. پادىشاھ پۈتۈن يۇرتقا قانداقلا قىلىپ بولمىسۇن
دۈشمەننىڭ يولىنى توسۇش چارىسىنى تېپىش ھەققىدە
پەرمان چىقىرىپتۇ. قۇدرەت كەچقۇرۇن ئۆيگە قايتىپ كې-
لىپ پادىشاھنىڭ ئەمرىنى ئايالىغا سۆزلەپ بېرىپتۇ. ئايالى
بىرئاز ئويلانغاندىن كېيىن، ئۇرۇشتا يېڭىشنىڭ ئامال ـ
چارىلىرىنى قۇدرەتكە بىر ـ بىرلەپ دەپ بېرىپتۇ. ئەتىسى
قۇدرەت پادىشاھنىڭ ھۇزۇرىغا كىرىپ، خوتۇنى كۆرسەتكەن
چارىلەرنى پادىشاھقا بايان قىپتۇ. بۇ چارىلەر پادىشاھقا يې-
قىپتۇ. نەتىجىدە، شۇ چارە ـ تەدبىرلەر بويىچە جەڭ قى-
لىپ، نەچچە كۈن ئۆتمەي دۈشمەن چېكىندۈرۈلۈپتۇ. پادى-
شاھ قۇدرەتنى باش سەركەردە قىلىپ تەيىنلەپتۇ. قۇدرەت
باشچىلىقىدىكى لەشكەرلەر جان پىدالىق بىلەن كېچە ـ
كۈندۈزلەپ جەڭ قىلىپ، دۈشمەننى تاكى ئۆز مەملىكىتى-
گىچە قوغلاپ بېرىپتۇ. پادىشاھ بۇ غەلىبىنىڭ شەرىپىگە
چوڭ يىغىلىش ئۆتكۈزۈپتۇ ھەمدە قۇدرەتنى ئۆزىنىڭ قى-
رىق بىرىنچى ۋەزىرى قىلغانلىقىنى جاكارلاپتۇ. ئەسلىدە

پادىشاھنىڭ قىرىق ۋەزىرى بولۇپ، ھەر كۈنى بىرى پادى-شاھقا ئاتاپ ئۆيىدىن تائام پىشۇرۇپ ئەكېلىدىكەن. ئارىدىن قىرىق كۈن ئۆتۈپ، نۆۋەت قۇدرەتكە كەپتۇ. قۇدرەتنىڭ ئا-يالى تاماق ئېتىپتۇ. ئۇنى ئۇسۇشتىن بۇرۇن تۇزىنى تې-تىپ كۆرۈپتۇ ھەمدە قازاننى يەنە بىر قېتىم ئارىلاشتۇ-رۇپ، ئاندىن تاماقنى ئۇسۇپتۇ. ئۇنىڭ لېۋى تەگكەن چۆ-مۈچتىن تاماققا بىر لەززەت قوشۇلۇپتۇ. قۇدرەت تاماقنى پادىشاھقا ئاپىرىپتۇ. پادىشاھ تاماقنى تېتىپ كۆرۈپ، ھو-زۇر بىلەن ئاغزىنى تامشىپتۇ.

— ئۆمرۈمدە بۇنداق لەززەتلىك تاماقنى يېمىگەنىدىم. ئايالىڭىز تاماققا ئىنتايىن ئۇستا ئىكەن، — دەپ ماختاپ-تۇ پادىشاھ قۇدرەتنى.

ئارىدىن يەنە قىرىق كۈن ئۆتۈپتۇ. پادىشاھقا تاماق ئا-پىرىش نۆۋىتى يەنە قۇدرەتكە كەپتۇ. بۇ نۆۋەت پادىشاھ ۋە-زىرلىرىدىن بىرىنى قۇدرەتنىڭ ئارقىسىدىن پايلاقچىلىق قىلىشقا ئەۋەتىپتۇ. ۋەزىر ئۆگزىگە چىقىۋېلىپ تۈڭلۈكتىن قاراپ تۇرۇپتۇ. قۇدرەتنىڭ ئايالى تاماقنى ئۇسۇشتىن بۇ-رۇن يەنە تۇزىنى تېتىپتۇ. قۇدرەت تاماقنى پادىشاھقا ئې-لىپ بېرىپتۇ. تاماق ئالدىنقى قېتىمقىسىدىنمۇ لەززەتلىك ئىكەن. پايلاقچى ۋەزىر پادىشاھنىڭ ھوزۇرىغا كىرىپ:

— ئەي پادىشاھىئالەم، ئەمرىڭىزنى بەجا كەلتۈردۈم. تاماقنى ئۇسۇشتىن بۇرۇن خوتۇنى بىر قېتىم تۇزىنى تې-تىپ كۆرىدىكەن، بۇنىڭدىن باشقا بىرەر سىرنى بايقىمى-

دىم. قۇدرەتنىڭ خوتۇنى شۇ قەدەر گۈزەل ئىكەنكى، ئەگەر يۈزىدە چۈمبىلى بولمىسا، ھۆسنى ئاسماندىكى ئاينىمۇ خىرە قىلىپ قويغۇدەك. ئۆمرۈمدە بۇنداق پەرى رۇخسار ئا-يالنى كۆرمىگەنمەن، — دەپتۇ. ۋەزىرنىڭ گېپىنى ئاڭلىغان پادىشاھ قۇدرەتنىڭ ئايالىغا غايىبانە ئاشىق بولۇپ قاپتۇ. شۇ كۈندىن باشلاپ پادىشاھ قۇدرەتنى كۆزدىن يوقىتىپ، ئۇنىڭ ئايالىنى قولغا چۈشۈرۈش كويىغا چۈشۈپتۇ. پادىشاھ قىرىق ۋەزىرىنى چاقىرىپ، بۇ ھەقتە مەسلىھەت سوراپتۇ. قىرىق ۋەزىر قىرىق خىل مەسلىھەت بېرىپتۇ. ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى بىرىنىڭ مەسلىھەتى پادىشاھقا يېقىپتۇ. ئۇنىڭ مەسلىھەتىچە، قۇدرەت كۈھىقاپقا بېرىپ دىۋىلەرنىڭ بېغىدا ئۆسىدىغان سېرىقگۈلدىن بىر دەستە ئەكېلىشى كېرەك ئىكەن. ۋەزىر قۇدرەتنىڭ كۈھىقاپقا بېرىپ ساق - سالامەت قايتىپ كېلىشىنىڭ مۇمكىن ئەمەسلىكىگە، دىۋىلەرنىڭ ئۇنى بىردەمدىلا پارە - پارە قىلىپ تاشلايدىغانلىقىغا پادى-شاھنى ئىشەندۈرۈپتۇ. پادىشاھ ۋەزىرنىڭ مەسلىھىتى بويى-چە قۇدرەتنى كۈھىقاپقا بېرىپ گۈلنى ئەكېلىشنى تاپشۇ-رۇپتۇ.

قۇدرەت ئۆيىگە قايتىپ كېلىپ ئايالىدىن مەسلىھەت سوراپتۇ. ئايالى ئۇنىڭ چىرايىدىكى تەشۋىشنى كۆرۈپ، ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىپ:

— سىز زادىلا غەم يېمەڭ. پادىشاھ ئاتامنىڭ بېغىدى-كى سېرىقگۈلنى ئەكېلىشنى بۇيرۇپتۇ. مەن دىۋىلەرگە خەت

پۇتۇپ بېرىمەن، ئۇلار سىزنىڭ بارلىق ئىستىكىڭىزنى ھەل قىلىپ بېرىدۇ، — دەپتۇ ۋە شۇ زامات خەتنى پۇتۇپ، قۇدرەتنى يولغا سېپتۇ. قۇدرەت تېخى مەھەللىنىڭ سىرتىغا چىقىپ بولمايلا تۇرۇپ، ئايالى تامنىڭ ئۈستىگە چىقىپتۇ - دە، بىر تال چېچىنى كۆيدۈرۈپتۇ. شۇ زامات تۆت دىۋە پەيدا بوپتۇ. ئۇ دىۋىلەرگە قۇدرەتنى كۆرسىتىپ، ئۇنىڭغا يولدا ھەمراھ بولۇشنى، چارچىسا كۆتۈرۈپ مېڭىشنى، ئاچ قالسا تاماق تېپىپ بېرىشنى تاپىلاپتۇ.

دىۋىلەر قىزنىڭ ئەمرىنى كەم - كۈتىسىز بەجا كەل-تۈرۈپتۇ، قۇدرەتنى ساق - سالامەت كۆھىقاپقا يەتكۈزۈپ، سېھىرلىك گۈلنى ئېلىپ قۇدرەتكە تۇتقۇزۇپتۇ. تۆت دىۋە ئۇنىڭ-غا ھەمراھ بولۇپ ئاسمانغا ئۆرلەپ، كەچتە قۇدرەتنى ئۆيىد-گە يەتكۈزۈپ قويۇپتۇ.

قۇدرەت كۆھىقاپقا تۇيتۇغرا بەش كۈندە بېرىپ كەپتۇ. ئالتىنچى كۈنى سەھەردە پادىشاھ ۋەزىرلىرىنى ھۇزۇرىغا چاقىرىپتۇ ۋە ۋەزىرلەرگە:

— ئەمدى قۇدرەتتىن قۇتۇلدۇق. ئۇ قايتىپ كېلەل-مەيدۇ. ئۇنىڭ ئۆيىگە بېرىپ، ئايالىنىڭ نېمە كويدا، نېمە قىلىپ يۈرگەنلىكىنى بىلىپ كېلەيلى، — دەپتۇ. ۋەزىر-لەردىن بىرى ئورنىدىن تۇرۇپ:

— بۇ ئىشنى ماڭا تاپشۇرۇڭ، — دەپتۇ. پادىشاھ قو-شۇلۇپتۇ. ئۇ بېرىپ دەرۋازىنى ئۇرسا، قۇدرەت ئۆزى چى-قىپ ئېچىپتۇ. ۋەزىر ھودۇقۇپ، نېمە دېيىشنى بىلمەي:

— قاچان كەلدىڭىز؟ — دەپ سوراپتۇ.
— تۈنۈگۈن كەچقۇرۇن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ قۇد-
رەت خاتىرجەم هالدا ۋە ئۆيگە كىرىپ گۈلنى ئاچقىپتۇ.
قۇدرەت ۋەزىر بىلەن بىللە پادىشاھنىڭ ھۇزۇرىغا كەپتۇ.
پادىشاھ لام - جىم دېيەلمەي قاپتۇ. پادىشاھ قۇدرەتنى
ئۆيگە قايتۇرۇۋېتىپتۇ - دە، ۋەزىرلىرىنى يىغىپ:
— ئىش بىز ئويلىغاندەك بولمىدى. قۇدرەت ئۈچ يۈز
يىللىق يولنى بەش كۈندە بېسىپ كۆھقاپقا بېرىپ كەل-
دى. ئەمدى قانداق چارە - تەدبىر قوللانساق ئۇنىڭدىن قۇ-
تۇلىمىز؟ — دەپ مەسلىھەت ساپتۇ. ۋەزىرلىرىدىن بىرى
ئورنىدىن تۇرۇپ مۇنداق مەسلىھەت بېرىپتۇ:
— ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇشنىڭ پەقەت بىرلا يولى بار. ئە-
تىدىن باشلاپ خەلققە ئۈچ كۈنلۈك ياتاق سېلىقى سال-
مىز. ئۇلار ئەكەلگەن ياتاقنى قۇدرەت ئۇدۇللۇق رەتلەپ
دۆۋىلىسۇن. قۇدرەت دۆۋىنىڭ ئۈستىدە تۇرغان پەيتتە
ئاستىدىن ئوت قويۇۋېتىمىز، شۇنىڭ بىلەن ئۇ كۆيۈپ
تۈگىشىدۇ.
بۇ مەسلىھەت پادىشاھقا يېقىپتۇ، ئەتىسىلا خەلققە ياد-
تاق سېلىقى ساپتۇ، ئاندىن قۇدرەتنى چاقىرتىپ كېلىپ:
— ئەتىدىن باشلاپ كىشىلەر ئەكەلگەن ياتاقنى
ئۇدۇللۇق دۆۋىلەڭ، — دەپتۇ.
قۇدرەت ئاخشىمى ئۆيگە قايتىپ، ئايالىغا پادىشاھنىڭ
دېگەنلىرىنى ئېيتىپتۇ. ئايالى پادىشاھنىڭ مەقسىتىنى

بىلىپتۇ ـ دە، قۇدرەتكە چىچىدىن بىر تال يۇلۇپ بېرىپ:
— ئەگەر بىرەر خەۋپ ـ خەتەرگە ئۇچرىسىڭىز، مۇشۇ چىچىمنى كۆيدۈرسىڭىز قۇتۇلىسىز، — دەپتۇ.
ئەتىسىدىن باشلاپ قۇدرەت يانتاقنى دۆۋىلەشكە باشلاپتۇ. يانتاق ئاسمان ـ پەلەك ئېگىزلەپتۇ. قۇدرەت ئەنە شۇ دۆۋىنىڭ ئۈستىدە تۇرغان پەيتتە ۋەزىرلەر ئۇنىڭغا ئوت يېقىۋېتىپتۇ. قۇدرەت دەرھال ئايالى بېشىدىن يۇلۇپ بەرگەن چاچنى ئېلىپ كۆيدۈرۈپتۇ. شۇ زامات تۆت دىۋە پەيدا بوپتۇ ـ دە، قۇدرەتنى ئاسمانغا ئاچىقىپ كېتىپتۇ، كۆن قايرىلىپ قاراڭغۇ چۈشكەندە، يەرگە پەسلەپ ئۇنى ئۆيىگە ئاپىرىپ قويۇشۇپتۇ.
ئەتىسى پادىشاھ ۋەزىرلىرىدىن بىرىنى چاقىرىپ، قۇدرەتنىڭ ئۆيىدىن خەۋەر ئەكېلىشكە ئەۋەتىپتۇ. ۋەزىر بېرىپ دەرۋازىنى قاققانىكەن، قۇدرەت ئۆزى چىقىپ ئېچىپتۇ. ۋەزىرنىڭ تىلى گەپكە كەلمەي، دۇدۇقلاپ:
— پادىشاھ سىزنى ھۇزۇرىغا چاقىرىۋاتىدۇ، — دەپتۇ. قۇدرەت ۋەزىر بىلەن بىللە سارايغا كەپتۇ. پادىشاھ ئۇنى كۆرۈپ مەڭدەپ قاپتۇ.
— ئادەم ئەۋەتكەنىكەنسىز، مانا كەلدىم، ماڭا يەنە قانداق خىزمەت بار، پادىشاھىئالەم؟ — دەپتۇ قۇدرەت پادىشاھقا خۇددى ھېچ نەرسە بولمىغان قىياپەتتە.
پادىشاھ خېلىغىچە نېمە دېيىشنى بىلمەي جىمىپ قاپتۇ، بىرھازادىن كېيىن ئەس ـ ھوشىنى يىغىپ شۇنداق

دەپتۇ:

— مېنىڭ ئانام ئەسلىي پەرىشتىلەردىن ئىدى. بىلىشىمچە، ئۇ ھازىر يەتتىنچى قەۋەت ئاسماندا. خەۋىرىڭىز بار، مەن مۇشۇ كۈنلەردە بىداۋا كېسەلگە مۇپتىلامەن. مېنى بۇ دەردتىن خالاس قىلىش پەقەت سىزنىڭ قولىڭىزدىن كېلىدۇ. تېۋىپلارنىڭ ئېيتىشىچە، ئانامنىڭ ھېچكىمگە كۆرسەتمەيدىغان يىپەك كۆڭلىكىنى يۈزۈمگە سۈرتسەم ساقىيار ئىكەنمەن. سىز يەتتىنچى ئاسمانغا چىقىپ، ئانامنىڭ شۇ كۆڭلىكىنى ئېلىپ چۈشسىڭىز.

قۇدرەت پادىشاھنىڭ ئەمرىنى بەجا كەلتۈرىدىغانلىقىنى ئېيتىپ ئۆيىگە قايتىپتۇ، ئۇردىدا بولغان گەپلەرنى ئايالىغا ئېيتىپتۇ. ئايالى ئۇنىڭ قىلچە تەشۋىشلەنمەي دەم ئېلىشىنى، ئەتىگىچە كۆڭلەكنىڭ تەييار بولىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ ۋە كېچىچە ئولتۇرۇپ پادىشاھ ئېيتقاندىنمۇ ئېسىل بىر كۆڭلەك توقۇپتۇ، كېيىن پادىشاھنىڭ ئانىسىنىڭ نامىدىن پادىشاھنى يەتتىنچى ئاسمانغا تەكلىپ قىلىپ خەت يېزىپتۇ. قۇدرەت خەت بىلەن كۆڭلەكنى پادىشاھقا تاپشۇرۇپتۇ. پادىشاھ خەتنى ئوقۇپ:

— ئانام مېنى ھۇزۇرىغا تەكلىپ قىپتۇ. سىز ماڭا يول كۆرسىتىڭ. تا مۇشۇ كۈنگىچە سىز ماڭا ساداقەت بىلەن خىزمەت قىلدىڭىز، بۇ ئىشنى سىزدىن باشقا ھېچكىم بېجىرەلمەيدۇ. ئاسمانغا بىر چىقىپ چۈشەيلى، — دەپتۇ.

قۇدرەت ماقۇل بوپتۇ.

— ئاسمانغا قانداق چىقىمىز؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشاھ قۇدرەتتىن.

— خەلققە يەنە يانتاق يىغىشنى بۇيرۇڭ. بىز ئۇنىڭ تۆپىسىگە چىقىپ تۇرىمىز، شۇ چاغدا ۋەزىرلەر يانتاققا ئوت يېقىۋېتىدۇ. شۇ پەيتتە سىز مېنىڭ پاچىقىمغا ئېسىلىسىز، ئوت يالقۇنىنىڭ ياردىمى بىلەن ئۆرلەپ، ئاندىن ئاسمانغا چىقىۋالىمىز، — دەپتۇ.

پادىشاھ ئەتىسى كىشىلەرنى يانتاق يىغىشقا بۇيرۇپتۇ. پادىشاھ قۇدرەت بىلەن يانتاقنىڭ ئۈستىگە چىقىپ دەسسەپ چىڭداۋاتقاندا، ۋەزىرلەر ئاستىدىن ئوت يېقىۋېتىپتۇ. پادىشاھ قۇدرەتنىڭ پاچىقىغا ئېسىلىپتۇ. قۇدرەت دەرھال يېنىدىكى چاچنى كۆيدۈرۈپتۇ. تۆت دىۋە پەيدا بولۇپ، قۇدرەتنى ئاسمانغا ئېلىپ ئۇچۇپتۇ. پادىشاھ قۇدرەتنىڭ پاچىقىنى تۇتۇپ بىرھازادىن كېيىن مادارى قالماي قويۇۋېتىپتۇ - دە، كۆيۈپ تۇرغان يانتاق ئۈستىگە چۈشۈپ كۆلگە ئايلىنىپتۇ. قۇدرەت ئوت ئۆچكىچە يەرگە چۈشۈپ بوپتۇ ھەمدە شەھەر خەلقىنىڭ تەلىپى بويىچە پادىشاھ بوپتۇ. شۇ كۈندىن باشلاپ قۇدرەت خەلققە زۇلۇم سالغان زالىم ئەمەلدارلارنى، نادان ۋەزىرلەرنى جازالاپتۇ، ھەر خىل سېلىقلارنى بىكار قىپتۇ، يۇرتتا ئادالەت ئورنىتىپتۇ. دەرھال ئاتا - ئانىسىنى ئالدۇرۇپ كېلىپ، ھەممىسى بىرلىكتە ئۇزاق يىللار خۇشال - خۇرام تۇرمۇش كەچۈرۈپتۇ.

تۇردىقارى بىلەن پادىشاھ

بۇرۇنقى زاماندا بىر ئادەم ئۆتكەنىكەن. بۇ ئادەمنىڭ بالىلىرى ئۆلۈپ زادى توختىمايدىكەن، قىلمىغان ئامالى قالماپتۇ، شۇنداق قىلىپ يۈرۈپ يەتتىنچى ئوغلى تۇرۇپ قاپتۇ. ئۇنىڭ ئىتىنى تۇردىقارى قويۇپتۇ.

تۇردىقارى ئاتىسىدىن بەك كىچىك يېتىم قاپتۇ. ئۇ ئاتىسى ۋاپات بولۇپ ئۈچ يىلدىن كېيىن يەتتە ياشقا كىرىپتۇ. بىر كۈنى ئانىسى:

— بالام، ئاتاڭ ۋاپات بولۇش ئالدىدا: «بالام كىچىك قالدى، مەن پانىيدىن باقىيغا رەھلەت قىلىدىغان ئوخشايمەن. ناۋادا ئۆلۈپ - تارتىپ قالسام، بۇ دۇنيادا مېنىڭدىن ساڭا قالىدىغان ئامانىتىم مۇشۇ بالا، ئۇنى ياخشى بېقىپ، كۆزۈڭنىڭ قارىچۇقىدەك ئاسرىغىن، ئوقۇتقىن» دېگەنىدى. يېشىڭ يەتتىگە يەتتى، ئاتاڭنىڭ ۋەسىيىتى بويىچە، سېنى موللىغا ئاپىرىپ تاپشۇراي، — دەپتۇ ۋە جۈمە كېچىسى بالىسىنى يۇيۇپ، پاكىز كىيىندۈرۈپ، بىر تاۋاق ئاش قىلىپ، موللىغا ئاپىرىپتۇ.

يىللار ئۆتۈپتۇ. تۇردىقارىي موللىدا ئوقۇپ يۈرۈپ بەك ئەخلاقلىق، مېھىر ـ شەپقەتلىك بالا بوپتۇ. ئۇ زادىلا هارامزادىلىكنى بىلمەيدىكەن، ئىلاج بولسا، كىشىلەرگە ياخشىلىق ئىزدەيدىكەن، قولۇم ـ قوشنا، يېتىم ـ يېسىر، تۇل خوتۇنلارغا ياردەم قولىنى سۇنىدىكەن، ھەتتا جان ـ جانىۋارلارغىمۇ ئازار بەرمەي، قولىدىن كېلىشىچە ياخشىلىق قىلىش ئۈچۈن تىرىشىدىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە تۇردىقارىي مەكتەپكە كېچىكىپ قاپتۇ، چايمۇ ئىچمەي بىر توقاچنى قوينىغا تىقىپ، جىلـ-تىسىنى كۆتۈرۈپ يۈگۈرۈپ كېتىۋېتىپ بىر پاقىنى دەسـ-سىۋاپتۇ. پاقا «غۇق» قىلىشى بىلەن تۇردىقارىي توختاپ قاپتۇ ـ دە، ئانچە ئويلانمايلا پاقىنى قوينىغا سېلىپ مەكـ-تەپكە كەپتۇ ۋە موللىسىنىڭ كىتاب ساندۇقىنىڭ بىر يېـ-رىقىدىن پاقىنى سېلىۋېتىپ، ئۆزى ئوقۇشقا ئولتۇرۇپتۇ.

تۇردىقارىي ھەر كۈنى دەم ئېلىشتا ۋە دەرستىن قايـ-تىش ۋاقىتلىرىدا ئاپارغان نېنىنى چايناپ بېرىپ پاقىنى بېقىپتۇ. بارا ـ بارا ئۇ ئۆيىدىن بىر توقاچ ئورنىغا ئىككى توقاچ ئالىدىغان بوپتۇ، كېيىن ئۈچ توقاچ... شۇنداق قىـ-لىپ، كېيىنكى كۈنلەردە تۆت توقاچ ئالىدىغان بوپتۇ. باشتا ئاز يەيدىغان پاقىمۇ مانا ئەمدى كۆپ يەيدىغان بوپتۇ. تۇردىقارىي ئۇنى ناھايىتى ئەزىزلەپ بېقىپتۇ، سۇ بېرىپتۇ، ئارىلاپ ـ ئارىلاپ ئۇنى ئەركىلىتىپ قويىدىغان بوپتۇ.

بىر كۈنى موللىسى:

— باللار، ئەمدى ياز كېلىپ قالدى، باغقا چىقىپ ئىككى ئاي تۇرىمىز، شۇ يەردە ئوقۇيمىز، كەم - كۈتىلدى-رىڭلارنى جايلاپ كېلىڭلار، ئەتە ماڭىمىز، — دەپ ئۇقتۇ-رۇپتۇ. باللارنىڭ ھەممىسى يۈگۈرۈشۈپ ئۆيلىرىگە كې-تىپتۇ. تۇردىقارىيمۇ ئۆيىگە كېلىپ كۆپ ئويلاپتۇ، بارماي دېسە، موللىسى بىلەن ئانىسىدىن قورقۇپتۇ، باراي دېسە، بېقىۋاتقان پاقىسىنى ئويلاپتۇ. ئىلاجسىز قېلىپ، ئاخىر باردىغان بوپتۇ. ئانىسى تەييارلىقىنى قىلىپ بالىسىنى ئۇزىتىپتۇ.

تۇردىقارىي يېتىپ كەلگۈچە موللىسى باللارنى يىغىپ، جابدۇق، كىيىم - كېچەكلەرنى هارۋىلارغا بېسىپ، ئاندىن كىتاب ساندۇقىنى ئېلىپ چىقىپتۇ - دە، كىتاب ئالماقچى بولۇپ ساندۇقنىڭ ئاغزىنى ئېچىش بىلەن ئەتراپىتا تۇرغان باللار: «ۋاي موللام !» دەپ چىرقىرىشىپ، قوللىرىدىكى كىتابلارنى تاشلاپ قېچىشىپتۇ. موللام قارىسا، ساندۇقتا ئادەم ھەيران قالغۇدەك، چاقتەك يوغان پاقا تۇرغان.

— بۇ نېمە ئىش؟ كىم ئەكىردى بۇنى؟ ! — دەپ ۋارقىراپتۇ موللا. ھېچكىم ئۈندىمەپتۇ. موللا:

— ئېيتىش، قايسىڭنىڭ قىلغان ئىشى بۇ؟ قايسىڭ ئەكىرگەن بولساڭ ئېلىش ! كىم ئەكىرگەن - ھە ! — دەپ ۋارقىرىغاندا، تۇردىقارىي:

— مەن، — دەپتۇ.

— نېمە ئۈچۈن پاقىنى بۇ يەرگە ئەكېلىپ يۈرسەن؟ — دەپتۇ موللا.

— موللام، — دەپتۇ ئۇ، — سىلى چىقىن، چۈمۈلىگىمۇ ۋابال قىلماڭلار، دېگەن ئىدىلە. بىر كۈنى مەكتەپكە كېچىكىپ قېلىپ يۈگۈرۈپ كېلىۋېتىپ، بۇ پاقىنى كۆرمەي دەسسەپ قويۇۋېدىم، ئۇ ناھايىتى قىينىلىپ كەتتى. مەن گۇناھكار بولۇپ قالدىم. شۇنىڭ بىلەن سىلىنىڭ سۆزلىرى ئېسىمگە كەلدى ـ دە، ئۇنى ئالغاچ كېلىپ، مۇشۇ يەرگە سېلىپ قويغانىدىم، كۈنگە ئىككى ـ ئۈچتىن توقاچ بېرىپ بېقىۋاتقىنىمغا توپتوغرا ئۈچ يىل بولدى.

— هوي هارامزادە، بۇنى هازىر يوقات! — دەپ ۋارقىراپتۇ موللىسى. باللار قورققىنىدىن نېرى قېچىپ تۇرۇشۇپتۇ. تۇردىقارىي ئاستا كېلىپ پاقىنى چاپىنىغا يۆگەپ، ئاران دېگەندە يەردىن كۆتۈرۈۋاپتۇ، كۆتۈرگەن پېتى ئىنجىقلاپ تۇرۇپ كۆلنىڭ يېنىغا ئاپىرىپتۇ. ئۇ پاقىنى يەرگە قويۇپ بىر توقاچنى بەرگەنىكەن، «هاپلا» قىلىپ يۇتۇۋېتىپتۇ. تۇردىقارىي ئۇنىڭ بىلەن خوشلىشىپتۇ:

— خەير، پاقام! سېنى دەسسەپ تېنىڭگە ئازار بەردىم، گۇناھىم ئۈچۈن سېنى ئۈچ يىل باقتىم، يەنە گۇناھىم بولسا كەچۈرەرسەن، — دەپتۇ. پاقا قولىدىن چىقىپ سەكرەپلا كۆلگە چۈشۈپ چۆكۈپ كېتىپتۇ. تۇردىقارىي كۆزىگە «مۆللىدە» ياش ئېلىپ، ئارقىسىغا شۇنداق قاراپ مېڭىشىغا، كۆلدىن بىر ئاۋاز چىقىپتۇ، قارىسا، ھېلىقى پاقا

سۆزلەۋاتقۇدەك:

— ھەي قارىي، سەن مېنى باقتىڭ، ياخشىلىق قىلدىڭ، ۋاقتىدا تائام، ۋاقتىدا ئۇسسۇزلۇق بېرىپ كۈتتۈڭ، مەن ئۈچۈن كۆپ ئاۋارىچىلىك تارتتىڭ، ئاھانەت ئىشىتتىڭ. مەن بولسام، مانا ھازىر ئاتا - ئانام ۋە ئۇرۇق - تۇغقان، قوۋم - قېرىنداشلىرىم بىلەن كۆرۈشتۇم. سېنىڭ قىلغان ياخشىلىقىڭغا رەھمەت. مېنى بىرپەس كۈتۈپ تۇر.

پاقا شۇ گەپنى قىلىپ بولۇپ سۇغا كىرىپ كېتىپتۇ. ھايال قىلماي پاقا يەنە چىقىپ، ئاغزىدىن بىر ئەڭگۈشتەرنى چىقىرىپ بېرىپتۇ. تۇردىقارىي ئەڭگۈشتەرنى قولىغا ئېلىپ:

— بۇنى نېمە قىلىمەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ماڭا قىلغان ياخشىلىقىڭ ئۈچۈن بەردىم، — دەپتۇ پاقا، — بۇ ئەڭگۈشتەر بېشىڭغا ئېغىر كۈن چۈشكەندە ئەسقاتىدۇ. ئۇنىڭ بىرىنچى خىسلىتى، ئۆلگەننى تىرىلدۇرىدۇ؛ ئىككىنچى خىسلىتى، باغۇ بوستان، ئىمارەت پەيدا قىلىدۇ؛ ئۈچىنچى خىسلىتى، نازۇنېمەت تەييار قىلىدۇ. بۇنى يوقاتما، جېنىڭدىن ئەزىز كۆرۈپ ساقلىغايسەن. خوش ئەمىسە، قىيامەتتە كۆرۈشەرمىز.

تۇردىقارىي ئەڭگۈشتەرنى قوينىغا سېلىپ مەكتەپكە قايتىپ كەلسە، موللىسى باللارنى ئېلىپ ئاللىقاچان كېتىپ قاپتۇ. تۇردىقارىي ئويلا - ئويلا: «ماڭا بىلىم دېگەن ھەر زامان كېرەك» دەپتۇ - دە، مولللىسىنىڭ ئارقىسىدىن

يولغا راۋان بوپتۇ. مېڭىپتۇ، مېڭىپتۇ، بىر يەرلەرگە كەل-
گەندە ئاخىر پېشىن بوپتۇ. تۇردىقارىي، مۇشۇ يەردە كىـ-
چىككىنە دەم ئېلىۋالاي، دېگەن ئوي بىلەن بېدىلىكنىڭ
يېنىدىكى بىر قارىياغاچنىڭ سايىسىگە كەپتۇ، چاپىنىنى
بېشىغا قويۇپ «ئۇھ» دەپ يېتىشىغا، يېنىدا بىر ئۆلۈك
يىلاننى كۆرۈپتۇ. تۇردىقارىي ئەڭگۈشتەرنى قولىغا ئېلىپ،
ئەگەر ئەڭگۈشتەر ئۆلۈكنى تىرىلدۈرىدىغان بولسا، مۇشۇ
يىلاننى تىرىلدۈرىدۇ، دېگەن ئوي بىلەن شۇنداقلا سۈركە-
گەنىكەن، ھېلىقى يىلانغا جان كىرىپ، ئورنىدىن تۇرۇپ
تەزىم قىپتۇ:
— ھەي ئادەمزاتنىڭ ياخشىسى، سەن مېنى تىرىلدۈر-
دۈڭ، ماڭا ياخشىلىق قىلدىڭ. مەن بالىلىرىمغا ئوزۇق تې-
پىپ كېلەي، دەپ كېتىۋاتسام، قارا باش نېمىلەر يۈگۈرۈ-
شۈپ كېلىپ مېنى تاياق - توقماق بىلەن ئۇرۇپ ئۆلتۈ-
رۈپ، مۇشۇ يەرگە تاشلىۋەتكىنىگە بۈگۈن ئۈچ كۈن بولغا-
نىدى. سەن مېنىلا ئەمەس، ئىككى بالام بىلەن بىز بىر
ئۆيلۈكنى ئۆلۈمدىن قۇتقۇزدۇڭ، ساڭا رەھمەت. قاچان بې-
شىڭغا كۈن چۈشكەندە مېنى ئەسلىسەڭ، مەن تەييار بولى-
مەن، — دەپتۇ - دە، يەر بېغىرلاپ كېتىپ قاپتۇ.
تۇردىقارىي ئەڭگۈشتەرنىڭ خاسىيىتىگە شۇنىڭدىن كې-
يىن ئىشىنىپتۇ. ئۇ شۇ يەردە بىرئاز دەم ئالغاندىن كېيىن
يەنە يولغا چۈشۈپتۇ. بىر يەرلەرگە كەلگەندە، بىر ئۆلۈك
گۈل ھەرىسىگە ئۇچراپتۇ. تۇردىقارىي، بۇنى تىرىلدۈرەلەم-

دىكىن، دېگەن ئوي بىلەن ئەڭگۈشتەرنى ئۈنىڭغا سۇركىگە-
نىكەن، ئۇمۇ تىرىلىپ غىڭشىلداپتۇ - دە:
— قاچان بېشىڭغا كۈن چۈشكەندە مەن تەييار ! —
دەپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ.
ئۇ يەنە يولىنى داۋام قىپتۇ، بىرھازا يول يۇرگەندىن
كېيىن بىر بۇلاق تۆۋىگە كېلىپ پوتىسىدىن بىر توقاچنى
ئېلىپ ئوتتۇرىدىن ئىككى قىلىپ، يېرىمىنى بۇلاق سۈيىد-
گە چىلاپ يەپ، دەم ئېلىپ ئولتۇرسا، يىراقتا بىرنەرسە
كۆزىگە چېلىقىپتۇ، بېرىپ قارىسا، بىر مۈشۈك ۋە بىر-
نەچچە چاشقان تۇرغان، مۈشۈكمۇ ئۆلۈك، چاشقانلارمۇ ئۆ-
لۈك. تۇردىقارىي، مۈشۈك دېگەننىڭ يامانلىقى يوق، بۇنى
كىم ئۆلتۈرگەندۇ، بۇنىڭغا بىر ياخشىلىق قىلىپ قوياي،
دەپ، ئەڭگۈشتەرنى ئۇنىڭ بويىنىغا شۇنداقلا سۇركىگەند-
كەن، ئۇ تىرىلىپ ئورنىدىن تۇرۇپ ئۆزىنى بىر سىلكىپ،
ئالدى ئىككى پۇتىنى ئېگىز كۆتۈرگەن ھالدا سالام قىپتۇ.
— ھەي ئادەمزات، — دەپتۇ مۈشۈك، — مېنى تى-
رىلدۈردۈڭ. ئېتىزدىكى ئاشلىقلار تازا پىشقان چاغدا، ئاش-
لىقنى چاشقان بېسىپ، زىيان كەلتۈرۈشكە باشلىدى. ئا-
دەملەرنىڭ ھەممىسى چاشقانغا قارشى قوزغالدى. بىزنىڭ
ئائىلىمۇ ئېتىزغا كۆچۈپ چىقىپ چاشقانلارنى ئۆلتۈرۈشكە
كىرىشتى. مەنمۇ تىنچ ياتمىدىم، كېچە - كۈندۈز چاش-
قانلارنى قىرىۋاتسام، پادىشاھنىڭ ئوغلى ئوۋدىن قايتىپ
كېلىۋېتىپ، مېنى بىگۇناھ ھالدا ئاتقا دەسسىتىپ ئۆلتۈ-

رۇۋەتتى. قانچە نالە قىلـ
سامىۇ، يالۋۇرسامىۇ كارى
بولمىدى... مانا مەن بۇ.
گۈن يورۇق دۇنياغا قايـ
تىپ كەلدىم، سىنىڭ
قىلغان ياخشىلىقىڭنى
ئۆلسەممۇ ئۇنتۇمايمەن.

كەچ كىرىپ قالغاچـ
قا، تۇردىقارىي شۇ يەردە
بىر ئەسكى كەپىگە كىرىپ
يېتىپ قاپتۇ، مۈشۈكمۇ
ئۇنىڭ قوينىغا كىرىپ يېتىپتۇ. ئۇلار كېچىنى شۇ كەپىدە ئۆتكۈزۈپتۇ ـ دە، تاڭ ئاتقاندا بىر ـ بىرلىرى بىلەن خوشلىشىپ، ئىككىسى ئىككى ياققا قاراپ راۋان بوپتۇ. ئۇلار ئايرىلىش ئالدىدا، مۈشۈك:

— قاچان بېشىڭغا كۈن چۈشسە، مېنى ئەسلە، شۇ ۋاقىتتا ئالدىڭدا هازىر بولىمەن، — دەپتۇ.

تۇردىقارىي كەچكىچە يول يۈرۈپتۇ، شام ئارىلىقىدا بىر شەهەرگە كىرىپتۇ، موللىسى بالىلارنى ئېلىپ كەلگەن شەهەر مۇشۇ ئىكەن.

تۇردىقارىي، خۇدايا شۈكۈر، ئەمدى يېتىپ كەلدىم، بالىلارنى تېپىۋالسام بولغىنى، دېگەن ئوي بىلەن كەچ بولـ سىمۇ، ئۇلارنى ئىزدەپ شەهەر چېتىدىكى بىر باغنىڭ تۇـ

ۋنگە كەلسە، بىر ئادەم خارتىلداپ قانغا بويىلىپ يېتىپتۇ. «ھەي بىچارە» دەپ ئىچى ئاغرىغان تۇردىقارىي ئەڭگۈشتەرنى سۇركىگەنىكەن، ھېلىقى ئادەم ساپساق بولۇپلا، ئورنىدىن تۇرغان زامات ئېسىلىپتۇ ۋە:

— ھە... مېنى ئۇرۇپ يىقىتقان سەن ئەمەسمۇ، ئەمدى قولۇمغا چۈشتۈڭمۇ؟ ھەي خالايىق، قاتىلنى تۇتتۇم! — دەپ ۋارقىراپتۇ. خۇپتەن نامىزىدىن چىققان جامائەت يىغىلىپتۇ، تەرەپ - تەرەپتىن يولۇچىلار توپلىنىپتۇ، قورۇ - قورۇلاردىن ئادەملەر يۈگۈرۈشۈپ چىقىشىپتۇ. بىرلىرى: «ئالدىنقى كۈنى ئۆلگەن ئادەمنى مۇشۇ ئۆلتۈرگەنىكەن» دېسە، بەزىلەر: «ئاخشام كوچىغا تۆكۈلگەن ئادەمنىڭ قېنىنىمۇ مۇشۇ بىرنېمە تۆككەن بولسا كېرەك» دېيىشىپتۇ. يەنە بەزىلەر بولسا: «بۈنى ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈش كېرەك» دەپ دېۋەيلەپتۇ. شۇنداق قىلىپ، «ئۇر، تارت!» بىلەن تۇردىقارىينى ئوتتۇرىغا ئېلىپ، پادىشاھنىڭ ئوردىسىغا سۆرەپ مېڭىپتۇ.

— داد، پادىشاھىئالەم، داد! — دەپتۇ ھېلىقى ساقايغان ئادەم.

— نېمە دادىڭ بار؟ دادىڭ بولسا ئېيت! — دەپتۇ پادىشاھ.

— ئادەم ئۆلتۈرگەن قاتىلنى تۇتتۇق، — دېيىشىپتۇ كۆپچىلىك.

بىر كىشى توپنىڭ ئالدىغا چىقىپ:

— پادىشاھىئالەم، بۇرناكۇن ئۆلگەن ئادەمنى ئۆلتۈر-گەن قاتىل مۇشۇ، تۇنۇگۇن كوچىدا تۆكۈلگەن قانمۇ مۇشۇ شۇمنىڭ ئىشى، بۇگۇن بولسا، مۇنۇ كىشىنى ئۆلتۈرۈشكە ئاز قالغانىكەن، تۇتۇۋالدۇق، — دەپتۇ. پادىشاھ تۇردىقارىي-دىن سۆزمۇ سورىماي:

— ئاپار، بۇ بەتبەختنى زىندانغا ! — دەپ ئەمر قىپتۇ.

پادىشاھنىڭ ياساۋۇللىرى ئۇنى يەتتە قات زىنداننىڭ ئاستىغا سولاپ قويۇپتۇ، نانمۇ بەرمەپتۇ، سۇمۇ بەرمەپتۇ. تۇردىقارىي ئاچ - زېرىن، داق يەرگە كۆكسىنى بېسىپ يەتتە كۈن يېتىپتۇ.

ئۇ بېشىغا شۇنداق قاتتىق كۈن چۈشكەندە، ئۆزى يولدا تىرىلدۇرگەن يىلان، مۈشۈك ۋە ھەرىنى ئەسلەپ كۆ-زىگە ياش ئاپتۇ. ئۇنىڭ ئاھ - زارى ئۇلارغا يېتىپ، شۇ زامات مۈشۈك تۇغلۇكتىن، ھەرە دېرىزىدىن، يىلان يەر ئاستىدىن كىرىپ كەپتۇ. ئۇلار تۇردىقارىينىڭ خىزمىتىگە تەييار ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپ چىقىپ كېتىپتۇ.

مۈشۈك نان، يىلان گۆش، ھەرە ھەسەل بىلەن سۇ توشۇپتۇ. شۇنداق قىلىپ، ئۇلار يەتتە يىل تۇردىقارىينى بېقىپتۇ. تۇردىقارىينىڭ سالامەتلىكى ناچارلاشقاندا، ھەرە دورىلىق گىياھلارنى ئەكېلىپ ئۇنى ساقايتىپتۇ.

كۈنلەردىن بىر كۈنى پادىشاھ ئاغرىپ قاپتۇ، ئاغرىقى سوزۇلۇپ يەتتە يىل ئورۇن تۇتۇپ يېتىپتۇ. ئۇنىڭغا يەتتە

ئىقلىمدىن چاقىرمىغان تېۋىپ، قىلمىغان دورا قالماپتۇ، ھېچ داۋا بولماپتۇ. ئۇ پادىشاھنىڭ ئاي دېسە ئاي ئەمەس، كۈن دېسە كۈن ئەمەس، نۇر جاماللىق، بويىغا يەتكەن بىرلا قىزى بار ئىكەن. بىر كۈنى پادىشاھ يېقىن ۋەزىرىنى چاقىرىپ، ئۇنىڭغا:

— ھەي ۋەزىرىم، مەن ھېچ ياخشى بولالمىدىم. خەلقئالەمگە جاكار قىلىڭ، ئەگەر كىمكى مېنى ساقايتسا، قىزىمنى بېرىمەن! — دەپتۇ.

بۇنى ئاڭلاپ، دۇنيادا داڭقى چىققان ھارۇللا، دېگەن ئاتمىش ياشلىق موللا پادىشاھقا ئۇچۇر بېرىپتۇ. پادىشاھ ئادەم ئەۋەتىپ ئۇنى ئالدۇرۇپ كەپتۇ. ھارۇللا يەتتە كېچە ـ كۈندۈز ئوقۇپ، ھېچ ساقايتالماپتۇ. شۇ ئارىدا قىزغا نەپسى تاقىلداپ، ئۆزىمۇ ئاشىقلىق كېسىلىگە مۇپتىلا بولۇپ، كېسەل پېتى قايتىپ كېتىپتۇ. ئاڭغىچە تۇردىقارىيمۇ تىنچ ياتماپتۇ، يىلان، مۈشۈك، ھەرىلەرنىڭ ياردىمى بىلەن يەر ئاستىدىن يول ئېچىپ، پادىشاھ ياتقان ئۆينىڭ ئاستىغا يېتىپ كەپتۇ.

پادىشاھ ئۆلەر ھالغا كەپتۇ. جۇمە ئاخشىمى ئۇ سەكراتقا چۈشۈپ قاپتۇ. بۇنى كۆرگەن ئۇرۇق ـ تۇغقان، قوۋم ـ قېرىنداش، ۋەزىرلىرى بېشىدا قادىلىپ ئولتۇرۇپتۇ. خوتۇنى يىلەن قىزى يىغا ـ زار قىلىپ تۇرغاندا، يەر ئاستىدىن:

— ئۆلگەننى تىرىلدۈرىمەن، ئاغرىقنى ساقايتىمەن! —

دېگەن ئاۋاز چىقىپتۇ. ھەممەيلەن جىم بولۇشۇپ قاپتۇ. يەر ئاستىدىن يەنە ئاۋاز كەپتۇ:

— ئۆلگەننى تىرىلدۈرىمەن، ئاغرىقنى ساقايتىمەن! ئەگەر پادىشاھ قىزىنى بەرسە، دېگەن ۋەدىسىگە ۋاپا قىلسا، پادىشاھنى ساقايتىمەن!

— ۋاي بولىدۇ! ۋاي بولىدۇ! — دەپ ۋارقىراپتۇ باش ۋەزىر.

— راستمۇ، راستمۇ؟ — دەپ تەكرارلاپتۇ تۇردىقارىي.

— ۋاي بولىدۇ، ۋاي راست! — دەپ ۋارقىراپتۇ باش ۋەزىر.

— ئۇنداق بولسا، مېنىڭ ئىسمىم تۇردىقارىي. مېنى يەتتە قات زىنداندىن بوشىتىڭلار، — دېگەندە، بۇلار ھەيران قېلىشىپتۇ.

ۋەزىر بىلەن پادىشاھنىڭ قىزى يۈگۈرۈپ چىقىپ زىندان بېگىگە بۇيرۇق بېرىپتۇ. زىندان بېگى تېزدىن زىنداننى ئېچىپتۇ. پادىشاھنىڭ قىزى يۈگۈرۈپ كىرسە، يالاڭ ئاياغ، يالاڭ تۆش، ئۇچىسىدا ئەسكى بىر ماتا ئىشتاندىن باشقا نەرسە قالمىغان، پۈتۈن تېنىنى تۈك باسقان، چېچى ئۆسۈپ يۈزىنى ياپقان، كۆزى بىلەن چىشلىرىلا پارقىراپ قالغان بىر بالا ئولتۇرغان.

بۇنى كۆرۈپ پادىشاھنىڭ قىزى ھەم ۋەزىرلەر ھەيران بولۇشۇپتۇ. باش ۋەزىر:

— پادىشاھنى ساقايتىدىغان سەنمۇ؟ — دەپتۇ.

— ھە، مەن، — دەپتۇ تۇردىقارىي.
— ئۇنداق بولسا، چىق بۇياققا !
تۇردىقارىينى پادىشاھنىڭ ھۇزۇرىغا ئېلىپ كەپتۇ. توپلانغان ۋەزىر - ۋۇزرا، ئۆلىمالار بالىغا ئىشەنمەپتۇ. شۇ چاغدا ۋەزىر:
— ساقايتالامسەن؟ — دەپتۇ.
— ساقايتىمەن ! — دەپتۇ تۇردىقارىي.
— ھەي گۇناھكار، ئەگەر پادىشاھنى ساقايتالمىساڭ، كاللاڭ ئېلىنىدۇ، رازىمۇ سەن؟ — دەپ سوراپتۇ يەنە ۋەزىر.
— خوپ، ئەگەر ساقايتسام، پادىشاھنىڭ ئەمرى ۋاجىپ بولغايمۇ؟ — دەپتۇ تۇردىقارىي.
— بولىدۇ، — دېيىشىپتۇ ئۇلار. تۇردىقارىي:
— پۈتۈك يېزىپ، مۆھۈر بېسىڭلار ! — دېگەندە، ۋەزىر پۈتۈك يېزىپ پادىشاھنىڭ مۆھرىنى بېسىپتۇ.
تۇردىقارىي ئىشتىنىنىڭ قىرغىقىدىكى ئەڭگۈشتەرنى ئېلىپ پادىشاھنىڭ بۇرنىغا شۇنداقلا تەگكۈزۈپ، گەجگىسىگە سۈركىگەنىكەن، پادىشاھ دەررۇ كۆزىنى ئېچىپ، ياتقان ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىپتۇ. قاراپ تۇرغان بارلىق خالايىق ھەيران بولۇشۇپتۇ. بەزىلىرى قايىل بوپتۇ، بەزىلىرى ئىچى تارلىق قىپتۇ. پادىشاھ ھوشىغا كېلىپ:
— ھەي قۇل، سەن قاچاندىن بېرى سولاقتا بولدۇڭ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— سىلى ئاغرىغاندىن باشلاپ، بۇ يىل توپتوغرا يەتتە يىل بولدى، — دەپتۇ تۇردىقارىي.

— قانداق سولانغانىدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشاھ.

تۇردىقارىي چالا ئۆلۈك ياتقان ئادەمگە ياخشىلىق قىلىدىمەن دەپ، بىگۇناھ سولاقتا چۈشۈپ قالغىنىنى ئېيتىپتۇ. پادىشاھ: «مېنى بىگۇناھ سولىدىڭ» دېگەن سۆزگە ئاچچىقلىنىپ ھەم ئۆزۈم سولىغان ئادەمگە ئۆزۈم قىزىمنى بەرسەم، خەلقئالەم ئالدىدا نومۇس ئەمەسمۇ؟ ئۇنىڭ ئۈستىدىگە، بۇنىڭ ئەيت - بەشىرىسىنى قارا، دەپ ئويلاپ، دەرھال جاللاتلىرىنى چاقىرىپ بۇيرۇپتۇ:

— ھازىر بۇنىڭ كاللىسىنى ئال!

جاللاتلار ئۇنى ئېلىپ ماڭغاندا، ۋەزىرى:

— ئەي پادىشاھئالەم، بۇنى ئۆلتۈرۈش نامەردلىك،

بۇنىڭ سىلىنى ساقايتقىنىنى ئەل - يۇرت ئاڭلىدى. ئۇ-نىڭدىن كۆرە، بۇنىڭغا بىر ئېغىر ۋەزىپە تاپشۇرايلى، شۇنى ئورۇندىسۇن، ناۋادا ئورۇندىيالمىسا، ئۇ ۋاقىتتا بۇنىڭ كال-لىسىنى ئالايلى، — دەپتۇ. بۇنىڭغا پادىشاھ رازى بوپتۇ.

— ھەي قۇل، سەن ئۆلۈمدىن قۇتۇلۇشنى ئويلىساڭ، ئۇزۇنلۇقى سەكسەن غۇلاچ، كەڭلىكى يىگىرمە غۇلاچ، ئوت-تۇرىسىدا ئىككى قاتار يەتتە قەۋەت ئۆيلىرى بار، تاملىرى مەرمەردىن ئىشلەنگەن، يوللىرىغا تاش يېيىتىلغان، ئەترا-پىغا گۈل تىكىلگەن، ئوڭ تەرىپىدە يەتمىش ئىككى تۈرلۈك مېۋە پىشقان، ئېرىقلىرىدا زۇمرەت سۇ ۋە شەربەت ئېقىپ تۇرغان، تۈرلۈك جان - جانىۋار سايرىشىپ تۇرغان بېغى بار ئوردا تەييار قىلىسەن، ئەگەر مۇشۇنى ياساپ چىقساڭ، ئۆلۈمدىن قۇتۇلۇپ، قىزىمنى ئالىسەن، — دەپتۇ پادىشاھ.

— خوپ، تەقسىر، — دەپتۇ تۇردىقارىي.

— ئۇنداق بولسا، ئىشلىتىش ئۈچۈن بەش مىڭ ئا-دەم، قورال - جابدۇق، يەتكۈچە ئوزۇق - تۈلۈك ئېلىپ، ئۈچ ئايدا تەييار قىل ! — دەپتۇ پادىشاھ. تۇردىقارىي كۈلكىسىنى زورىغا بېسىپ، پادىشاھقا قاراپ:

— پادىشاھىئالەم، ئۇنچە ئاۋارە بولماڭ، سىزنىڭ ھېچ نەرسىڭىزنىڭ كېرىكى يوق، ئەتە سىز ئورنىڭىزدىن تۇرۇپ غىزالانغۇچە، مەن بارلىقىنى تەييارلاپ قوياي، — دەپتۇ.

— سەن ساراڭمۇ، ئوڭمۇ؟ ! — دەپ ۋارقىراپتۇ پادى-شاھ. بەزىلەر كۈلۈشۈپتۇ.

— پادىشاھىئالەم، ئۆلۈكنى تىرىلدۈرگەن يەردە ساراي سېلىش دېگەن نېمىتى؟ ئۆزلىرىنى ئاۋارە قىلماي، ماڭا ساراي سالىدىغان مەيداننى كۆرسەتسىلە، — دەپتۇ تۇردىقارى.

پادىشاھ ئۇنىڭغا زادىلا ئىشەنمەپتۇ، ئىچىدە، بۇ مېنى ئالداپ قېچىپ كەتمەكچى، دەپ ئويلاپتۇ. ۋەزىر:

— پادىشاھىئالەم، بوپتۇ دېمەملا، كەينىگە قاراۋۇل قويايلى، يەرنى كۆرسىتەيلى، ئەگەر قىلالمىسا، كاللىسىنى ئالايلى، — دەپتۇ.

ۋەزىر ئۇنى ئاچىقىپ ئوردا سالىدىغان ئورۇننى كۆرسىتىپتۇ. تۇردىقارى مەيداننىڭ ئوتتۇرىسىغا بېرىپ ئۇياققا مېڭىپتۇ، بۇياققا مېڭىپتۇ، ئاخىر بىر يەردە ئولتۇرۇپ، چاپىنىنى بېشىغا قويۇپ ئۇخلاپتۇ. قاراۋۇللار بۇنى كۆرۈپ: «ۋاي، بۇ بەربىر ئەتە ئۆلىدۇ» دېيىشىپ، كېچىسى تۈن يېرىمىغىچە ئۇنى ساقلاپ، ئۇلارمۇ تۇرغان يېرىدە ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. بارلىقىنى ئۇخلىتىپ قويۇپ، تۇردىقارى ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. ئەڭگۈشتەرنى قولىغا ئېلىپ، ئاسمانغا ئېگىز تاشلاپ: «ئى ئاللا، مېنى ئۆلۈمدىن قۇتۇلدۇرغايسەن !» دەپتىكەن، ئەڭگۈشتەر يەرگە چۈشۈشى بىلەن تەڭ تۈتۈن كۆتۈرۈلۈپ، تۇمان بېسىپتۇ، كېيىن تۇمان ئاستا - ئاستا ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپ، ھېلىقى مەيداندا پادىشاھنىڭ بۇيرۇغىنىدىن مىڭ ھەسسە ئارتۇق بىر ئوردا پەيدا بوپتۇ، پادىشاھنىڭ قىزى ئۈچۈن ئالايتەن چارباغ پەيدا قىپتۇ. بۇ

چاغدا ھېلىقى قاراۋۇللار ئويغىنىپ قارىسا، باشقا بىر دۆڭ-
ياغا كېلىپ قالغان !

— ھوي، بۇ شەھەرگە بىزنى كىم ئەكېلىپ قويـ-
دى؟ ئوڭىمىزمۇ، چۈشىمىزمۇ؟ ! — دېيىشىپ ھاڭ - تاڭ
قاپتۇ قاراۋۇللار.

تۇردىقارىي ئەڭگۈشتەرنى ئىشتىنىنىڭ قىرغىقىغا
قىستۇرۇپ، ئەتىسى سەھەردە پادىشاھنىڭ ئوردىسىغا كېلىپ
دەرۋازىنى ئۇرۇپتۇ. ۋەزىر چىقىپ تۇردىقارىينى پادىشاھنىڭ
يېنىغا ئېلىپ كىرىپتۇ. تۇردىقارىي پادىشاھنىڭ يېڭى ئور-
دىغا چىقىشىنى تەكلىپ قىپتۇ. ھېچكىم ئىشەنمەپتۇ. پا-
دىشاھ ئۆزىنىڭ ۋەزىر - ۋۇزرالىرى، ئالىم - ئۆلىمالىرى
بىلەن چىقسا، راست، ئۆزىنىڭ دېگىنىدىنمۇ ئارتۇق بىر
بىنا بارلىققا كەلگەن،
بىنانىڭ ئوتتۇرىسىدا ئاس-
مان - پەلەك ئېگىزلىكتە
ئالتۇندىن ياسالغان تەخت
ۋاللىداپ تۇرغان. پادىشاھ
ھەيران قاپتۇ.

پادىشاھ ئەمر قىلىپ،
ئوردىنى كۆچۈرۈپ چىقىپ-
تۇ. شۇنىڭ بىلەن پادىشاھ
تۇردىقارىيغا قىزىنى بې-
رىشكە مەجبۇر بوپتۇ.

ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىغا دائىر
55 كىتابچە نەشىردىن چىقتى

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى (ھەر بىرى 4.50 يۈەن)

چىن تۆمۈر باتۇر
ئىسكەندەر بىلەن ھۆرلىقا
ئالتۇن كوكۇللىق بالا
كەنجى باتۇر
كېپەك خانىش
مەرۋان بىلەن تەرسا
ياغاچ ئات
ئۇر، توقماق
چۆچۈرە بالا
سىرلىق چىراغ
شاھزادە بىلەن ئالۋاستى
نىيىتى يامانىڭ قازىنى تۆشۈك
ئۆلمەي تۇرۇپ جەننەتنى كۆرۈش
باتۇر قىز
شەيتانىڭ تىجارىتى
بىلمەس تاز
تەلۋە كۈيئوغۇل
كەمەك ھەييار بىلەن مۇختەر ھەييار
شەيتاننى ئالدىغان تاز
ئادەمىي شەيتان

خىزىر نىياز
سېھىرلىك ئالما
ئۇسكەك پادىشاھ
قاينا، چۆگۈن
ئەقىللىق كەنجى قىز
ھەركىم قىلسا ئۆزىگە
يالتايغاق بوۋاي
ئۈجمە سايىسى
ئەپچىلەم
ئارغىماق ماجىراسى
ئىككى بايىنى ئەپلىگەن مالاي
ئۆرگىلىۋاي بىلەن چۆرگىلىۋاي
يەتتە لىڭگىلتاق بىلەن بىر شىڭگىلتاق
شېتىلە بىلەن پېتىلە
مازاقخور مازاقتا ئۆلەر
پادىشاھنىڭ كۈننى ئۇزارتىشى
ئېشەكنى ئۇرۇپ خوتۇننى قورقۇتۇش
موللام ئوغرىنى قانداق تاپتى
قازان تۇۋى
شاھ بىلەن شاتۇتى

ئۇيغۇر خەلق لەتىپىلىرى — 1-، 2-، 3-، 4-، 5 (ھەر بىرى 4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چاقچاقلىرى (ھېسام چاقچاقلىرى) — 1-، 2 (ھەر بىرى 4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق مەسەللىرى — 1-، 2 (ھەر بىرى 4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق ئويۇنلىرى — 1-، 2-، 3 (ھەر بىرى 4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق تېپىشماقلىرى — 1-، 2 (ھەر بىرى 3.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق لاپلىرى (3.50 يۈەن)

(بۇ بىر يۈرۈش 55 كىتابنىڭ ئومۇمىي باھاسى 244.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى

خىزىر نىياز

«ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى» تەھرىر ھەيئىتى
نەشرگە تەييارلىغان

پىلانلىغۇچىلار: ئابدۇراخمان ئەبەي، ئەخمەت ئىمىن
مەسئۇل مۇھەررىرى: بارىجان زەپەر
مۇھەررىرى: ئەخمەت ئىمىن
مەسئۇل كوررېكتورى: ئابلىز ئابباس
مۇقاۋا لايىھەلىگۈچى: مەمەت نەۋبەت
نەشر قىلىپ تارقاتقۇچى: شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى
تېلېفون: 0991-2827472
ئادرېسى: ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 ـ نومۇر
پوچتا نومۇرى: 830001
باسقۇچى: شىنجاڭ ئىشلەپچىقىرىش ـ قۇرۇلۇش بىڭتۈەنى باسما زاۋۇتى
ساتقۇچى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق شىنخۇا كىتابخانىسى
فورماتى: 1230 × 880 مىللىمېتىر 1/32
باسما تاۋىقى: 2.5
نەشرى: 2007 ـ يىلى 1 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
باسمىسى: 2012 ـ يىلى 4 ـ ئاي 4 ـ بېسىلىشى
تىراژى: 15001 – 18000
كىتاب نومۇرى: ISBN 978 – 7 – 228 – 10821 – 3
باھاسى: 4.50 يۈەن
